

СЛОВО ПРОСВІТИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

40 (469), 2—8 жовтня 2008

5 жовтня — День працівників освіти, Всесвітній День Учителів

Зінаїду Дмитрівну Мархоцьку, першу вчительку кількох поколінь школярів з села Драбівці Золотоніського району Черкащини, добрим словом згадують учні, дякують за науку. А вже з перших днів шкільного життя вона прищеплювала дітям любов та повагу до рідного краю й українського слова.

Фото Олександра ЛИТВИНЕНКА

КИЇВ ДАВНІЙ І СЬОГОЧАСНИЙ

3

ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ПРОЕКТ “СТУСОВЕ КОЛО”

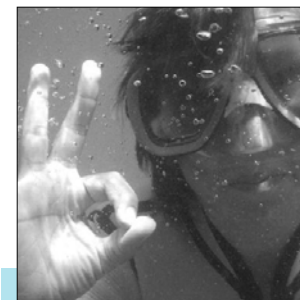
10

ВПЛИВ МАРКЕСА НА УКРАЇНСЬКУ КУЛЬТУРУ

12

ПІДВОДНІ СКАРБИ І СУЧАСНІ ПІРАТИ

15

ЗАХИСТИТИ МОВУ ТИТУЛЬНОЇ НАЦІЇ

Розпочав засідання голова ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, письменник, народний депутат України Павло МОВЧАН.

— Події, свідками яких ми стали, вимагають негайної реакції. Йдеться про два законопроекти, які депутати підтримали в першому читанні. Вони за суттю антиконституційні. З цього приводу є багато коментарів. Зокрема, наші партнери в колишній коаліції, і сподіваюся, у майбутній теж, сказали, що це не лише антиконституційний закон про держслужбу, а й проба на куля, щоб випробувати на міцність усе українське.

Мене звинувачують, що я голосував за цей законопроект. Але я участі в цьому голосуванні не брав. На ту хвилину мене в сесійному залі не було.

Практика голосувань у Верховній Раді така: великі мегаблоки мають координаторів, які відповідають за певні регіони. Є так звані десятники, які збирають картки, щоб вони не губилися, розставляють і забирають по завершенні пленарного засідання. Перед початком засідання щоранку обговорюємо всі проблемні закони й виносимо рішення щодо голосування. Хто не знає матеріалів, тому надають відповідну інформацію. Є експертна група, яка аналізує кожен законопроект, тож депутати можуть ознайомитися з тими висновками під час обговорення у фракції перед початком пленарного засідання.

Свідкоповідач від фракції БЮТ з антиконституційного законопроекту Януковича зробила висновок про його неприйнятність. У такому разі законопроект слід відкинути — отже, його не ставлять на голосування. Аж раптом рішення змінили. Чому і хто — не знаю досі. Першого пле-

24 вересня у Будинку письменників у Києві відбувся “круглий стіл”, який організувало Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. Приводом для розмови стала загрозлива ситуація, що склалася через проголосовані у парламенті в першому читанні законопроекти, які є спробою запровадити другу державну мову. Свої думки висловили відомі письменники, науковці, громадські діячі.

Учасники “круглого столу” дійшли висновку, що Українська держава, її незалежність, мова, культура — в небезпеці. Товариство “Просвіта” закликала інші патріотичні організації ініціювати акцію “Захистимо Україну”.

нарного робочого дня після того голосування, аналізуючи, чому так сталося, Бондар на докорі Віктора Терена відповів: “Я свою думку висловила. Від імені комітету, від фракції. А чому змінили рішення, мені незрозуміло”.

Хто і де приймав рішення, щоб голосувати й підтримати в першому читанні закон про держслужбовця, я не знаю. Мовляв, розраховували, що в другому його відредагують, відкинуть неприйнятні пункти.

Коли посилаються (зокрема, й керівники фракцій) на те, що це лише перше читання, а під час другого можна буде відхилити, мене це не переконує. Перше читання означає, що будь-коли, навіть на сесії Верховної Ради наступного скликання, цей законопроект можна ставити на голосування. Якби я не мав досвіду роботи в парламенті, то до цього, можливо, поставився б так, як один із наших депутатів: “Перше читання — нічого страшного”.

Щоб виправити ситуацію, ми групою депутатів підготували проект про неприйнятність Закону про державного службовця, проголосованого в першому читанні у п'ятницю. Річ у тому, що у будь-якій державі головний мотиваційний чинник для оволодіння державною мовою — держ-

службовець. Це людина, яка хоче робити кар'єру в державі, тому зобов'язана опанувати державну мову.

Пам'ятаєте, як за радянської доби приймали закон, який спотворив секретар ЦК КПУ Крючков? Це був закон про мову Української РСР, а став Законом про мови. Був прекрасний закон, який розробили у Спілці письменників України (тож ми не випадково зібралися сьогодні саме тут) — цей закон готували Юрій Мушкетик, Дмитро Павличко та інші. Усі його норми були українські. Потім під час голосування Крючков різними поправками та переголосовками все змінив. Скрізь додалося: російська мова.

А нинішнім законопроектом ми фактично повертаємося до 1989 року. Це означає, що у нас не було 17 років незалежності. Сьогодні ми знімаємо будь-які зобов'язання перед суспільством, особливо перед виборцями, які підтримували Президента України і дві політичні сили, які сформували більшість у парламенті, тобто БЮТ і “Наша Україна”, що йшли зі спільною ідеологією. Наголошую на цьому, щоб у нас не було розбіжностей і ми не побоювали один одного, а підтримували.

Продовження на с. 4—5

УСЬОГО НА РАХУНКУ ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ — 900 264 грн. 00 коп.

Добровільні пожертви
“На Кобзареву Церкву”:
МБФ “Українська Родина”
Р/р № 26045200145101
в Подільській філії АКБ “Київ”,
МФО 320401 ЗКПО 21709106

Вельмишановний пане Президенте!

Тільки від Вас, почесного голови партії “Наша Україна”, ідейного натхненника діяльності фракції НУ-НС у Верховній Раді України залежить, чи буде створено новий формат коаліції демократичних сил на основі фракції НУ-НС, Блоку Юлії Тимошенко та Блоку Литвина.

Українська держава та її майбутнє не можуть бути заложником примх і емоцій депутатів (незалежно від фракції), що ставлять свої вимоги вище за інтереси України. Урок невдалого державотворення на початку ХХ століття має стати для всіх пересторогою.

У випадку радикалізації позиції депутатів ЄЦ у НУ-НС нова коаліція демократичних сил стане неможливою арифметично у нинішньому і в майбутньому парламенті.

Мої висновки ґрунтуються на тому, що нові вибори до Верховної Ради України можуть не дати якісно нових і позитивних змін у політичній структурі нового парламенту. Якщо позиція НУ-НС стосовно БЮТ не зміниться в цьому скликанні, то де гарантія, що вона зміниться в

новому? Якщо так, то намагання створити демократичну коаліцію БЮТ, Блоку Литвина знову стане неможливо без участі НУ(ЄЦ). За таких обставин або БЮТ і Блок Литвина змушені будуть іти в коаліцію з Партією регіонів, або ПР формуватиме коаліцію з ЄЦ, комуністами і Блоком Литвина. То чому коаліція БЮТ з ПР і Блоком Литвина вважатиметься морально збитковою від коаліції ЄЦ з Партією регіонів?

Результати цього аналізу змусили мене звернутися до Вас із пропозицією переконати ту частину НУ-НС, що стоїть на “непримиренних” позиціях щодо БЮТ, відкинути амбіції і створити нову коаліцію з фракції НУ-НС,

БЮТ і Блоку Литвина. Якщо ж Ви вважаєте, що така конфігурація неможлива, тоді морально виправданим стане створення коаліції БЮТ-ПР-Блок Литвина вже в цьому складі парламенту.

Час покаже. Виборці оцінять результати діяльності коаліції у форматі, який під час виборчих перегонів декларували всі сторони як “неприродний” і зможуть визначитися, яку з партій, представлених на сьогоднішньому владному Олімпі, підтримати на наступних строкових (дострокових) виборах, а яку винести “за дужки” великої політики, як це сталося з партіями і блоками ПСПУ, СПУ,

НДП, за ЄДУ, зеленими, любителями пива, жінок тощо. Народ України — мудрий.

Ви, пане Президенте, зобов’язані зберегти і примножити те, що завоював український народ за віки боротьби. Вас обрали на посаду під зобов’язання зберігати державу і забезпечувати європейські стандарти життя та європейський вектор розвитку, а не “керівну і спрямовуючу” роль ЄЦ в парламенті та в блоці НУ-НС. Саме такими повноваженнями Вас наділила Конституція України, тож маєте їх зреалізувати.

Закликаю Вас виявити мудрість і керуватися інтересами держави, а не інтересами партій. Ваше ім’я буде записано в історії Української держави, але від Вашої позиції в нинішній і подальших ситуаціях залежатиме колір запису: золотими літерами чи чорними.

З повагою **Володимир Пилипчук**, народний депутат України I та II скликань, колишній член Президії Верховної Ради України і голова Комітету, професор 18 вересня 2008 року

ЗВЕРНЕННЯ ДО ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ І ПРЕМ’ЄР-МІНІСТРА УКРАЇНИ (щодо нинішніх політичних проблем)

Вельмишановний пане Президенте!

Усвідомлюючи, що нині від Президента і Прем’єр-міністра та їхніх взаємин залежить подальший розвиток подій в Україні, дозволяю запропонувати Вам, пане Президенте, таке: відновити мир, взаємодопомогу, взаємоповагу та співпрацю з Прем’єр-міністром України; відмовитися від практики блокування роботи Уряду шляхом неучасті в його засіданнях міністрів, призначених за квотою НУ-НС, та керівників обласних і районних держадміністрацій; чітко розмежувати повноваження Президента й Уряду. Президентів України, на мою думку, доцільно сконцентрувати увагу на реалізації функцій гаранта Конституції, на дотриманні конституційних прав і свобод громадян, питань контролю за дотриманням органами місцевого управління чинного законодавства України, на питаннях національної безпеки, територіальної цілісності держави та зовнішньої політики. Для цього слід розробити і вдосконалити механізми та структури, наприклад, покласти на держадміністрації функції цього контролю, звільнивши їх від функцій виконавчої влади органів місцевого самоврядування.

Уряд слід законодавчо наділити всією повнотою повноважень виконавчої влади в питаннях зовнішньоекономічних зносин, в проведенні соціальної, фінансово-економічної, антимонопольної, екологічної, технічної й аграрної політики та обов’язками проведення реформ у цих галузях; відмовитися від практики публічного звинувачення Прем’єр-міністра та членів Уряду за їхню діяльність чи бездіяльність,

якщо до цього не було використано консультацій, узгоджень позицій та спільної роботи над проблемними напрямками в його діяльності задля забезпечення інтересів України; не допускати оприлюднення інформації та звинувачень у державній зраді будь-кого з громадян України, а тим більш Прем’єр-міністра України, якщо правоохоронні органи не довели факту злочину; підтримати ідею про потребу реформатування парламентської демократичної коаліції на основі фракції БЮТ, НУ-НС та Блоку Литвина; підтримати зусилля Прем’єр-міністра України та Уряду в боротьбі з інфляцією, проведенні економічних і соціальних реформ; доручити СБУ та МВС знайти спосіб виявити громадян України, що мають громадянство інших держав. Заявити державам, що видали громадянам свої паспорти всупереч Конституції України, про неприпустимість такої практики в майбутньому, та про наслідки, які з неї випливають, — аж до репатріації таких громадян; запровадити в Україні систему реєстрації громадян Росії, аналогічну практиці реєстрації в Росії громадян України, що перебувають на її території.

У зв’язку з обставинами, продиктованими недавніми подіями (конфлікт на Кавказі), та для недопущення аналогічного сценарію в українсько-російських відносинах слід повідомити Росію про можливий вихід України в односторонньому порядку з “Великого договору”, якщо Росія не погодиться на його доповнення положеннями такого змісту:

Росія й Україна забезпечать завершення демаркації кордонів

і розмежування морського шельфу між нашими державами вже 2009 року; Росія без усяких умов і застережень підтверджує, що визнає територіальну цілісність України в існуючих кордонах і не допустить у майбутньому територіальних претензій та інвазії на її територію; Росія за жодних обставин не порушить кордонів України і морського шельфу, якщо з території України не буде військової агресії на територію Росії; Росія негайно припиняє практику видачі паспортів Росії громадянам України до їхнього переїзду на постійне місце проживання в Росію і до складення ними громадянства України у порядку, який визначає українське законодавство; Росія протягом 2009 року має репатріювати своїх громадян, що проживають в Україні та набули громадянства Росії всупереч чинному законодавству України, а також їхніх неповнолітніх дітей; Росія й Україна зобов’язуються не утручатися у внутрішні справи одне одного, зокрема, не підтримувати політичних партій і громадських організацій (рухів, груп) у мовній політиці, історіографії, в міжнаціональних, міжетнічних, міжрелігійних, міжконфесійних і територіальних дискусіях та можливих конфліктах в Україні жодним чином, лише через міжнародні організації; Росія й Україна не підтримуватимуть діяльності антиукраїнських і антиросійських організацій в Україні і в Росії; сторони зобов’язуються давати належну оцінку всім випадкам втручання у внутрішні справи України та Росії тих політичних діячів, органів та засобів масової інформації, дії чи бездіяльність яких суперечать духу та букві

“Великого договору” між нашими державами; Росія й Україна беруть на себе зобов’язання не перешкоджати інтеграції в міжнародні та регіональні структури будь-якого виду та роду діяльності; не вводити нових обмежень (митного, адміністративного, тарифного і нетарифного характеру) на торгівлю між нашими країнами та суб’єктами господарювання, а обмеження ліквідувати до початку 2009 року (варіант — протягом 2009 року).

Росія має гарантувати: ЧФ буде виведено з Севастополя до 2017 року, й Україні передадуть орендовану в неї територію разом з об’єктами навігації й радіочастотами (об’єкти, які не передали Росії за актом прийому—передачі, але Росія їх використовує, Росія поверне їх Україні вже 2008 року); Росія приймає і гарантує виконання умов встановленого чинним законодавством України дозвільного порядку на перетин кордонів України військовими формуваннями РФ, що базуються в Севастополі; з 2008 року Росія збільшить орендну плату за базування ЧФ у Севастополі до розміру, що відповідає міжнародним аналогам.

У разі незгоди Росії на ці доповнення Україні не слід боятися того, що Росія висуне до неї претензії на Севастополь чи Крим у результаті неподовнення терміну дії Договору. Гіпотетичні претензії Росії на Крим не матимуть судової перспективи, оскільки вони суперечать доктрині “Естопель”, яку Віденські конвенції 1969 та 1986 років закріплюють як принцип міжнародного права, що чинний в міждержавних відносинах та спорах, і повною мірою захищає інтереси України.

Вельмишановна пані Прем’єр-міністре!

Не хочу вірити закидам на Вашу адресу щодо зради інтересів України і сподіваюся, що не буде таких підстав на майбутнє.

В умовах викликів і загроз, що поклали перед Україною, хотів би запропонувати Вам в рамках перерозподілу владних повноважень між Урядом і Президентом зреалізувати наступне: відновити мир, взаємодопомогу, взаємоповагу та співпрацю з Президентом України; до усунення загроз зовнішньої агресії, територіальної цілісності України і виявів сепаратизму, а також до повного завершення реформ у соціальній і економічній сферах та подолання ідейної спадщини колоніального минулого України відмовитися від ідеї переходу України до парламентської форми правління як передчасної; законодавчо закріпити лише за Урядом усю повноту повноважень виконавчої влади в питаннях зовнішньоекономічних зносин, проведення соціальної, фінансово-економічної, екологічної, антимонопольної, технічної й аграрної політики; під час удосконалення механізмів і структур виконавчої влади, зокрема на місцях, Уряду не чинити опору законодавчому процесу передачі всієї повноти влади Президентів України у сфері забезпечення конституційних прав і свобод громадян, у питаннях національної безпеки, територіальної цілісності держави та зовнішньої політики, в питаннях дотримання органами місцевого управління чинного законодавства України.

Для забезпечення функцій згаданого контролю слід було б переорієнтувати на це структури держадміністрацій, звільнивши їх від функцій виконавчої влади органів місцевого самоврядування; підтримати зусилля Президента України в питаннях європейської та євроатлантичної інтеграції; зважаючи на вияви сепаратизму в Україні, не допустити підпорядкування місцевим органам влади збройних органів, організацій та структур; відмовитися від практики публічного звинувачення Президента України за його діяльність чи бездіяльність, якщо до цього не було використано консультації, узгодження позицій та спільної роботи над проблемними напрямками в його діяльності задля забезпечення інтересів України.

З повагою **Володимир Пилипчук**, народний депутат України I та II скликань, колишній член Президії Верховної Ради України і голова Комітету, професор 19 вересня 2008 року

Олександр ЛИТВИНЕНКО
Фото автора

Віталій КОВАЛЕНКО,
голова громадської інспекції
Київської міської організації
Українського товариства охорони
пам'яток історії та культури,
журналіст

Закінчення. Початок
у ч. 33, 34 за 2008 р.

2008 року УНР виповнилося 90. Уявимо тепер, якою була б Україна порівняно із сучасними Польщею й Фінляндією, які у ті роки відстояли незалежність і вийшли зі складу більшовицької Росії.

Водночас зі знищенням людей знищували й українські пам'ятки історії та культури. Так, у старовинному Києві на місці Михайлівського Золотоверхого собору (1108—1113) вирішили встановити стометровий пам'ятник Ульянову-Леніну. Собор 1936-го висадили у повітря. Перед тим кілька фресок демонтували для музеїв Ленінграда й Москви, де вони перебувають досі. Готували до знесення й Софійський собор (1037), та, на щастя, Франція не дозволила вчинити цей вандалізм. Встановити пам'ятник Леніну завадила Друга світова війна. Роботи з реконструкції Михайлівської площі зупинено 1940 року.

Зосередимося на мапі “Пам'ятки Києва, знищені у ХХ столітті” (ГУГК СРСР 1991, кооператив “Картінформ”, 1991), яку склала й описала історик-архівіст, киевознавець Людмила Проценко.

Згідно з картою Людмили Андріївни, за роки існування комуністичної системи лише в Києві було знищено 103 храми. Але ця цифра не остаточна.

Ось лише кілька соборів, які спорудили наші предки і зруйнували ленінсько-сталінські ідеологи: собор Успіння Києво-Печерської лаври (1073—1078) — усипальниця київських князів. 1941 року комсомольці-підпільники під проводом І. Кудрі зруйнували його вибухівкою. Вибух був настільки потужний, що дивом не завалилася лаврська дзвіниця. Собор відбудовано у перші роки незалежності.

Церкву Богородиці Пирогової (1132—1136) зруйновано у 1930-ті роки, відбудовано за незалежної держави.

Трьохсвятительську (Василівську) церкву (1183) зруйновано у 1930-ті роки. На її місці зведено будинок Київського міського комітету комуністичної партії України (вул. Десятинна, 8).

Братський монастир, заснований 1616 року (Контрактова площа,

МІСТО, ЯКЕ МИ ВТРАЧАЄМО

26). Собор Богоявлення — 1693 р., архітектор Й. Старцев, іконостас — 1825 р., архітектор А. Меленський та дзвіниця — 1759 р., архітектор С. Ковнір. Підірвано 1935 року з другої спроби. На його місці побудовано корпус Військово-морського політичного училища (нині Києво-Могилянська академія).

Церкву Святих Петра і Павла та дзвіницю 1640 року (вул. Притисько-Микільська) розібрано у 1930-ті роки.

Китаївська пустинь Києво-Печерської лаври, заснована у XVII ст., урочище Китаїв Голосіївського лісу. Дзвіницю 1768 року знищили у 1920-ті комсомольці (за свідченням ченців). Троїцьку церкву XVII ст. у 1950-ті роки, розібравши бані, перетворили на складське приміщення школи садівників.

Церква Різдва Христового, 1814 р., архітектор А. Меленський (Поштова площа). 1861 року в церкві було встановлено труну з прахом Т. Шевченка під час перевезення його з Петербурга у Канів до місця поховання. Зруйновано у 1950-ті. Відбудовано у перші роки незалежності.

Троїцька церква на кладовищі, 1855 р. (Замкова гора). Зруйновано 1945 року.

Спасо-Преображенська пустинь, 1872 року (Мишоловка), мала Преображенська церква із дзвіницею, Лаврський некрополь, печери та Святий колодязь. 1938 року зруйнували Храм Преображення Господнього, а протягом 1970—1980 рр. ліквідували Лаврський некрополь та інші споруди монастиря.

Іонівський (Свято-Троїцький) монастир, 1864 року (Звіринець).

Фоторепродукція Оксани Цецяури

УСПЕНСЬКИЙ СОБОРЪ.

Успенський собор Києво-Печерської лаври, закладений 15 серпня 1073 р. Будували у 1075—1077 рр. і розписували у 1084—1088 рр.

Зруйновано в 1930-ті. Іонівську церкву 1964 року керівники Центрального республіканського ботанічного саду АН УРСР вирішили перетворити на приміщення для гербарію. Як працівник ботанічного саду за сприяння Академії наук разом із художником Василем Чегодаром зробив усе, щоб церкву не зруйнували. Центральну баню залишили. Сучасні священники Московського патріархату добували нові бані.

Тоді руйнували й будівлі, що були пов'язані з історичними подіями, видатними людьми, оборонними спорудами, ландшафтами, могилами тощо.

Щоб уявити, які будівлі комуністи-архітектори зносили, наведу кілька прикладів. Так, у немілості опинився готель “Європейський”, споруджений 1856 року (архітек-

тор О. Беретті) біля Царської площі (нині Європейської), зруйновано 1978-го. На його місці бульдозерами вибрали третину гори парку “Володимирська гірка”, закладеного 1830 р., потім спорудили музей Леніна. У незалежній державі музей перетворили на Український дім. На мою думку, ця неестетична будівля потребує перебудови в українському стилі, щоб відповідати сучасній назві;

будинок (вул. Жиланська, 20), де в 1913—1914 рр. містилися редакції українських часописів “Дзвін” та “Сяйво”, знесли у 1970-х роках;

житловий будинок на Полтавській вулиці, споруджений у стилі українського бароко на поч. ХХ ст. (архітектор В. Кричевський), було знесено 1987 року;

будинок І. Гудовського (Думська площа, нині Майдан Незалежності), у якому в різні роки жив Т. Шевченко, зруйнували 1974 року;

будинок І. Юскевича-Красківського (вул. Ірининська, 10), де 1859 року перебував Т. Шевченко, зруйнували 1974 року;

будинок на вул. Маріїнсько-Благовіщенській, тепер Саксаганського, 67, у якому 1907 року мешкав видатний український письменник, мовознавець Б. Грінченко, зруйнували у 1960-ті роки;

будинок-музей народної артистки України М. Заньковецької (вул. Велика Васильківська, 121) 1983 року, за згодою секретаря компартії України В. Щербіцького, знесли. Після втручання громадськості 1989 року відбудували. За комуністичної влади це був перший і останній випадок, коли комуністи визнали свій злочин і відбудували музей;

історичні місцевості Кожум'яки та Гончарі на Подолі 1985 року знесли під забудову нового житлового масиву;

Змієві оборонні вали, споруджені у V ст. в урочищі Феоданія, бульдозерами зруйновано в 1960-х роках;

курган V ст. на вул. Московській зрізали бульдозером 1980 року;

урочище Китаїв Голосіївського лісу (Китаївська пустинь) — поселення V—VII ст., городище Х—XII ст. з курганним могильником (до 400 поховань) — єдиний у Європі археологічний комплекс із трьох найменувань. За моїми на поляганнями, у радянські часи Київський міськвиконком узаконив як археологічний заповідник “Китаїв”. Проте сучасна Київська влада не включила його до Національного природного парку “Голосіївський”, який створили на базі Голосіївського лісу. Нині існує загроза знищення заповідника міською забудовою.

Україна частково відбудувала головні храми Києва, які зруйнували за Радянського Союзу, — за наші гривні. А ті церкви, що тепер будує Московський патріархат у Києві й у всій Україні, — теж за наші колишні советські рублі, що забрала Москва з наших ощадних книжок. Не забуваймо, що кожна куплена свічка в церквах Московського патріархату допомагає Москві!

Таблиця 1. Знищені і сплюндровані церкви та собори у Києві

Роки	1919	1920-ті	1930-ті	1940-ті	1950-ті	1960-ті	1970-ті	1980-ті
Кількість	3	23	54	5	6	7	4	1

Таблиця 2. Кількість будівель і об'єктів, знищених у 1960—1980 рр.

Райони міста	Знищено	%	Залишилось	%
Печерськ	254	81,4	58	18,6
Поділ	494	89,8	53	10,2
Центр	94	78,5	273	21,5
Разом	1794	81,8	384	18,2

Петро АНТОНЕНКО

Ні, центральна вулиця столиці ще не “переїхала” на Памір чи в Гімалаї. Але провалля існують. Нещодавно журналістам нашої газети довелося дуже обережно пробиратися на роботу, щоб не потрапити під фонтан, що на додачу до холодного дощу щедро поливав двір. А наступного дня так само обережно маневрувати, щоб не опинитися в глибочезному проваллі на місці вчорашнього фонтана. Казенною мовою все означене назвали так: “прорив водогону і його ліквідація”. Прориву — не водогону. Останній незабаром самоліквідується. Так пояснили працівники столичного комунального підприємства “Михайлівське”, з якими я зустрівся на місці ліквідації аварії. Саме в його віданні перебуває ця частина міста. Отож у дворі нашого дому зірвали асфальт, викопали величезну яму (водогін майже на двометровій глибині), діряву трубу заварили. Чи надовго? Ремонтники пояснили, що загалом треба було кілька десятків метрів зношеної металевої труби замінити на поліетиленову. Але коштів, як завжди не вистачає. Вірогідно, незабаром доведеться длубати двір знову, бо, реконструюючи свого часу Хрещатик, оновлювали комунальні мережі лише “вуличні”, “а у двори ніхто й не заглянув”.

У нашому кварталі, як і в багатьох інших у старій забудові міста, є будинки всередині

ПРОВАЛЛЯ НА ХРЕЩАТИКУ

ні дворів. Наш будинок 10-б на вулиці Хрещатик, де розташовано Секретаріат “Просвіти” і нашу редакцію, саме такий.

Отже, аварію поки що ліквідовано. Але проблема збереження Хрещатика залишається. Адже водогінні й інші комунальні мережі в багатьох місцях застаріли. Слід нагадати ще й про будівництво під землею. Окрім кількох звичайних вуличних переходів, які перетворюються на підземні базари та місця масового відпочинку, тут почали рити цілі підземні міста. Про справжній “мегаполіс” під Майданом Незалежності вже говорено-переговорено. На іншому кінці Хрещатика виріс, чи, точніше вірше у землю ще один — навпроти Бессарабки. Ще й визріла ідея спорудження величезного паркінгу для автомобілів під Європейським майданом. А над ним — гігантської висотки, мало не хмарочоса, з тих, що незабаром, схоже, стануть “візитівкою” столиці. Ще один задум — спорудити висотку на місці колишнього знаменитого Центрального гастроному чи над ним, наростивши поверхи. Додайте до цього інтенсивний рух транспорту, військові паради, масові гуляння, шоу за участю сотень тисяч відвідувачів. Словом, Хрещатик трясеться й колотиться денно і нічно.

Фото Олесь Дмитренко

Ситуація серйозна ще й тому, що все це відбувається неподалік Дніпра, а не на Теремках чи Борщагівці. А науковці давно вже застерігають про небезпеку хаотичної забудови й особливостей мешкання понад берегами рік. Однак їх, схоже, не чують. Адже скандальний будинок-монстр на вулиці Грушевського так і височіє над Дніп-

ром, зокрема нелегально змурованими зайвими поверхами, не лише нахабно вломившись у ландшафт давнього міста, а й створюючи небезпечний прецедент.

...Фонтан і яму ми, журналісти, успішно оминули. На згадку — цей знімок. Аварію ліквідували, яму сьак-так засипали. Чекаємо на нові провалля?

Продовження. Початок на с. 1.

ЗАХИСТИТИ МОВУ

Після минулих виборів на підставі спільної ідеології ми сформували національно-демократичну більшість. Якщо хтось наголошує на демократичному, то хочу сказати: на першому місці — національне, тобто національні пріоритети. Їх не можна порушувати. Якщо ми не врахуємо цього, наступні вибори можуть стати загальною українською поразкою. І цю тему я також хочу порушити на “круглому столі”.

Лише те, що державний службовець зобов'язаний володіти українською та російською мовою, збуджує суспільство. Сьогодні вже дехто стверджує, що ми будемо відхилити перший (про державного службовця) і другий (про референдум) закони. Але чи підтримають нас зараз 226 депутатів, щоб їх відхилити? Напевне цього не знає ніхто.

Відбуваються маніпуляції. Але не зрозуміло, як, за якими командами, за якими мотивами. Щоб догодити Росії?

Ми створювали Українську незалежну державу не під одну політичну силу. Ми робили її для суспільних потреб, для нації, тому одностайно застерігаємо тих політичних гравців, які загралися. Це стосується обох команд. Не можна в ім'я 2010 року — року президентських виборів — жертвувати Україною.

Фактично нашими руками і за сприяння Банкової на чергових дострокових виборах можна привести до влади партію Януковича. Український національний електорат, який двічі мобілізувався, сказав, що ми підтримуємо лише європейський вибір, українські національні пріоритети, все те, що стосується українських цінностей, про які говорили і лідери БЮТ, і лідер “Нашої України”. І раптом воно розсипається, розпадається і ревізується. Це неприпустимо. Ми втрачаємо перспективу.

У нас є вибір, вибір української нації. Він був чіткий і 1991 року, коли ми провели референдум, і в усіх наступних виборах громадської думки української спільноти. А особливо 2005 року.

Ми хочемо, щоб українська мова була в тому статусі, який фіксує Конституція. Чому ж досі не прийнято законів про мову і про статус української мови як державної, автором якого я є? А подано його ще на початку зародження нашої національно-демократичної коаліції. Я усвідомлював, що це пріоритетне завдання, що це — першочергові закони. Але на них не зосереджували уваги ані прем'єр, ані Президент.

Нещодавно я підготував закон про концепцію мовної політики в Україні. Це концепція розвитку та функціонування української мови. З проєктом озаявилася “Просвіта”, обговорювали на шпальтах “Слова Просвіти”, на Всесвітньому Форумі українців, в Секретаріаті Президента, Мін’юсті, Міністерстві культури. Я очолював робочу групу з підготовки цієї концепції в Мінкульті. Сьогодні її відкинули, бо всі живуть виборами 2010 року. А нам потрібно, щоб сьогодні Україна була гарантована від чергових спекуляцій, щоб вкотре не розігрували українську мовну карту. Схожі закони є в Сполучених Штатах Америки — торік там прийнято закон про англійську мову як загальнодержавну, в Російській Федерації — про російську мову як “общегосударственный язык”. Чому цього не зробити нам? Чому обидві політичні сили думають лише про те, що буде 2010 року, а не про те, що буде сьогодні, завтра, післязавтра?

Тема, здавалося б, периферійна для них — мовна — стає магістральною.

Наше завдання сьогодні — зробити таку супротивну хвилю процесам нівеляції національних цінностей і конституційних засад, які можуть бути вихолощені внаслідок ревізії Конституції, аби зупинити антиукраїнський наступ. Я говорив своїм однофракційцям, що не можна референдумом підмінювати Конституцію. Це дуже небезпечні механізми, які, без сумніву (мас рация чиновник із Банкової), запустила Москва. Послаблюють Українську державу, руйнують Конституцію, конституційне поле нівелюють. Ми відроджуємо навіть не УРСР, а творимо щось значно гірше. Україна може стати територією інтересів лише великої Російської імперії.

Ці тривоги покликali мене й усіх нас сюди для того, щоб подумати, що нам робити. Моя лінія поведінки як народного депутата не збігається з багатьма поглядами моїх однофракційців, які занепокоєні одним: примножити власні статки.

Якби запрацював високий принцип кадрової політики, то в одному, другому й третьому урядах працювали б чесні, порядні люди, які воюють за українську справу, за українські інтереси, а не за власні, групові, фінансові, тоді й моя тривога не була б такою серйозною. Якщо хтось вираховував, що нас там тридцять чи тридцять шість “національно обеспокоєних” депутатів (такий термін придумали), то хочу сказати: нас не тридцять шість нардепів, нас багато мільйонів українців, які не дозволять знову обернути нас на малоросів. Є Україна, а в ній є ми — українці, які віками чекали на своє рідне слово і боролися своєю Вітчизною.

Олександр Пономарів і Павло Мовчан

Олександр ПОНОМАРІВ, заступник голови ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, доктор філологічних наук, професор Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

— Почну з того, чим закінчив Павло Мовчан, з УРСР. Тоді не було закону про мову, але всі державні службовці володіли українською мовою. Тепер навіть у тому уряді, якому ми симпатизували, але дедалі менше симпатизуємо, є міністри, які не володіють українською. Такого неподобства не було навіть у радянській Україні. Створюється враження, що немає ні Президента, ні Прем'єра, ні проукраїнських фракцій, бо була коаліція із 228 депутатів, яка могла ухвалювати багато позитивного і прийнятного для України. Її зруйнували.

Тепер в Україні відбувається таке, чого ніде не відбувається. Наприклад у Донецьку. У телефонній розмові заступник голови Донецького обласного об'єднання “Просвіти” Марія Олійник сказала, що там майже задушили українську мову. Миськрада ухвалила постанову про те, щоб була лише російська, у школах дедалі більше психологічно “катують” учителів української мови.

Ще гірше в Криму: зривають меморіальні дошки, присвячені українським діячам, і ніхто цього не помічає. Якщо міліція іноді когось і затримує, одразу їде уповноважена з прав людини Ніна Карпачова, яка бачить тільки один бік справи. Згадайте нещодавній бешкет в Одесі під будинком товариства “Просвіта”. І всі ці антиукраїнські сили діють так тому, що їм дозволяє Українська держава.

У нас є Конституція, ухвала Конституційного Суду від 14 грудня 1999 року, але її ніхто не виконує. Отже, гарант Конституції не виконує своїх обов'язків, бо не стежить за дотриманням Основного Закону.

У Верховній Раді депутати голосують хтозна за що й кажуть, що вони не зрозуміли до кінця цього закону. Добре, що це лише перше читання, хоч Павло Мовчан застерігав про небезпеку, які воно ховає в собі.

“Просвіта” не може замінити Президента, Прем'єра й уряду. Про українську мову повинна дбати держава. І тому треба об'єднанням “Просвіти” на місцях активізувати людей на рішучі дії.

У нас є нібито проукраїнський міністр внутрішніх справ. Чому, коли діються неподобства на місцях, які заслуговують на покарання держави, їх ніхто не зупиняє?

Тож доки ми будемо мовчки плакати та скаржитися на москалів? Ні москалі, ні інші нічого нам не зробили б, якби ми самі дбали про себе. А ми не дбаємо. Отже, наші депутати Верховної Ради повинні рішучіше заявляти про себе, діяти. Гадаю, єдина можливість зараз — відновити демократичну коаліцію. Хай там буде 228 голосів, і хай вони не створюють єдиних центрів чи інших фракцій, які закінчуються на ец, як сказала Юлія Тимошенко. А нехай депутати відновлять коаліцію і приймають закони. Дострокові вибори нічого не змінять, лише на два голоси в коаліції може бути менше.

Василь ФОЛЬВАРОЧНИЙ, заступник голови ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, письменник, заслужений діяч мистецтв України.

— Хочу відштовхнутися від подій, які відбулися два роки тому. Пам'ятаєте, саме в цьому приміщенні було створено координаційний штаб “Захистимо Україну”. 16 червня в Українському домі відбувся Форум демократичних національно-патріотичних сил Всеукраїнської народної ради: громадських організацій, партій національно-державницького спрямування, які заявили про створення того штабу. І тоді ми перейняли найбільшою тривогою за долю України, відчували, що втрачаємо незалежність. Тоді об'єдналися, і була надія, що відстоїмо державу. Той ентузіазм, перейнятість тривоگو вплинули на перебіг подій чергових і дострокових виборів, що на них перемогли національно-патріотичні сили, які створили коаліцію.

Сподівалися, що вже після цього не буде жодних відкатів, що нарешті ми навчені попередніми уроками, обіцянками, компромісами, що далі відступати нікуди. І що бачимо? Сьогодні тривога в нас ще більша, ніж тоді, 16 червня 2006 року. Ми стоїмо перед прірвою. Бачимо, що коли антиукраїнським силам не вдається через двері увійти із законом про другу державну мову, то вони намагаються затягти через вікно — через закон про державну службу.

Це перевірка наших сил. Вони екзамнують нас напередодні президентських виборів, напередодні саміту демократичних сил у Європі, де наш проєвропейський вектор підтримає світ. Це взаємопов'язано.

Ми побачили, що партії зараз роз'єднані, розірвані. Але не можемо байдуже спостерігати, ми повинні бити на сполох, дзвонити в усі дзвони, і в центрі, й на місцях знову піднятися. “Просвіті” слід ініціювати акцію “Захистимо Україну”.

Бачимо, як кожна партія навипередки підминає все під себе, кожен думає про власні проєкти, а не про Україну. Так у цих змаганнях ми можемо справді втратити державу. Ми повинні все зробити, щоб об'єднати громадськість.

Заява, яку надруковано в газеті “Слово Просвіти” після засідання Центрального Правління “Просвіти”, дійде за призначенням.

Ми повинні на місцях підняти народ так, як підняли його дев'яностого року. Ці стіни, заряджені державотворчою енергетикою, допоможуть відстояти Україну.

Олександр ШОКАЛО, член Головної ради ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка, письменник.

— Зараз перед нами дуже серйозне питання, і якщо ми його просто пробалакаємо, то будуть погані наслідки. Почну з сакральної основи. Людина спілкується з Творцем рідною мовою через серце, бо рідна мова живе в серці. А розумом вона спілкується зі світом. Зараз іде посягання саме на нашу сакральну сутність — духовну сутність нашого національного й індивідуального життя. Думаю, що проблеми української мови в Україні немає, кожен спілкується з Творцем рідною мовою,

всі в сім'ях спілкуються рідною мовою, на вулицях — якою хочуть. Є проблема моральної зрілості наших людей і відповідно духовного й інтелектуального рівня їхнього розвитку. І тут якраз забивають у наше суспільне єство клин — не дають зібратися всім нашим духовним силам у нашому національному серці, щоб уся нація згідно зі своєю духовно-генетичною суттю, згідно зі своєю традицією, згідно з природою рідної землі спілкувалася з Творцем і між собою рідною мовою, творила нею в усіх сферах суспільного життя. Ініціювання положення про обов'язкове володіння держслужбовцями російською мовою — це провокативна злочинна дія, яка вносить розкол у суспільство. Це породжує суспільний розбрат на етнічному й соціальному рівнях. Через державну службу діятиме логократичний спосіб управління суспільством: під виглядом “общепонятного” засобу спілкування підмінюється сакральна функція мови й змінюється життєва програма людини й народу. Замінюючи професійним сакральне, утилітарним — духовне, понижуються рівень мислення. Найдужче пригнічує духовно-інтелектуальний розвиток людини імперська логократична політика, яка деформує понятійну систему й внутрішній лад мови й формує рабську свідомість. Усе це роблять ворожі Українській політичній партії. І з цього треба виходити, подаючи судовий позов на ініціаторів запровадження імперської мови в суверенній Українській державі, саме з конституційно-правових засад незалежної держави слід зупинити в зародку антисоціальні політичні ініціативи ворожих Україні партійних груп.

Громадські організації не тільки не повинні мовчати, а й повинні діяти. Бо корінне питання життя — це питання захисту рідної мови. Усе минає, покоління відходять, але їхній духовний досвід, інтелектуальні напрацювання залишаються в рідній мові. Це те, без чого ми не зможемо далі жити, як гідні люди, як народ.

Ось приклад з історії. Був потужний народ — етруски, який навчив цілу Європу всього: сільського господарства, культури, а де він подівся? Він розчинився в прийшлих латиняках і генетично залишився частково в північних італійцях, але змінилася життєва програма. Бо втратив рідну мову. Ця небезпека зараз чигає на українців.

Немає проблеми мови, є проблема подолання антиукраїнських сил, які серйозним чином працюють в Україні проти всього українського, передусім проти української мови, змінюючи життєву програму нації.

Віктор БАРАНОВ, голова Київської організації НСПУ.

— 1999 року, напередодні других президентських виборів, видали книжку Кучми. Там усе написано дуже правильно, і один пункт привернув мою увагу. Не думаю, що це він писав сам, але дуже правильні слова: “Віддамо інформаційний простір — втратимо державу”.

Весь цинізм полягає в тому, що для відвернення небезпеки в Україні не було зроблено нічого. І те, що відбулося з інформаційним простором у незалежній Україні, відбувається з нашою мовою. Мова — це останній бастион, остання цитадель. Якщо втрачимо мову, до чого йдеться, тоді втратимо Україну.

Та нас ніхто не хоче слухати. У попередньому числі “Літературної України” на першій сторінці оприлюднено відкритий лист Президентові від Дмитра Павличка, де він пише, що два десятки представників української еліти звернулися до Вас із проханням знайти порозуміння між двома крилами так званої політичної коаліції. І Президент мав би прийняти цих людей і вислухати їх, але не відгукнувся ні на відкритий лист, ні на особисте прохання Дмитра Васильовича та інших народних депутатів, Героїв України.

І ось виникла ситуація, яка назривала поволи. Коли чую, як кажуть “еліта нації” (ви знаєте, кого так називають), то в мене все в душі перевертається. Справжньої еліти нації сьогодні ніхто не хоче слухати, не хоче бачити. Як зробити, щоб ми повернули суспільству віру через нашу віру, через наше домагання того, що Україна повинна бути українською? Готових рецептів немає, я не політик, але багато про це думаю, вбо-

ТИТУЛЬНОЇ НАЦІЇ

Учасники "круглого столу": Микола Нестерчук, Володимир Яценко, Юрій Гандзюк, Олександр Шокало, Олександр Дробаха, Василь Фольварочний

ліваю й пишу — і в романах, і в публіцистичних виступах.

Вірю, що Україна може бути, і що саме ми — еліта нації, а не ті, що привласнили це звання, і від імені України, від імені народу штовхають Україну в прірву.

Віру в те, що справжня еліта нації існує, зараз підірвано. Коли ви бачили на телеекрані письменника з його словом? Нас, письменників, відрізали від народу.

Оскільки цей "круглий стіл" відбувається в стінах Співки письменників, яка була ініціатором прогресивних рухів, яка помаранчеву революцію в меншому масштабі випередила на рік (коли нас хотіли викинути на вулицю), то думаю, що зараз треба звернутися до людей. Як голова Київської письменницької організації НСПУ кажу, що піднімо письменницьку громаду. У нас буде рада Київської організації, порушимо це питання першим. Треба порадити нашим друзям в областях, щоб усі йшли в місцеві газети, на місцеве радіо, телебачення, щоб говорили, доносили до людей своє занепокоєння. Щоб зрештою змусили наших зверхників (не називаю лідерами нації), аби вони все-таки до нас прислухалися.

Микола КОРОБКО, голова Криворізького міського об'єднання "Просвіти".

— Я з Південно-Східної України, де у політичних і суспільних колах дивляться на мовну проблематику, як на відірваний шмат. Мовляв, люди там занадто русифіковані, мовні питання їх не цікавлять.

У 80—90-х роках були випадки, коли в транспорті чи в інших громадських місцях лунали репліки незгоди з тим, що ти розмовляєш українською: "Говорите человеческим языком". Тепер такого немає. Люди можуть висловлюватися тією мовою, якою хочуть, і українську сприймають.

З онуками буваю в дитячих садках, у школі. Дітей приводять мами, які розмовляють російською. Їхні бабусі — українською. Діти також починають послугоуватися українською.

Не чув, щоб у нас говорили про утиски російської мови. Ситуація неоднозначна, але вона свідчить про те, що поступово ми набуваємо потрібних якостей. Якби хоч невелика підтримка урядових кіл, політиків, питання не нівелювалося б.

Під час президентських виборів 2004 року в третьому турі у Кривому Розі понад 40 % проголосували за Ющенка, а це майже половина.

Решта голосувала не з антиукраїнських мотивів, а з соціальних міркувань. Думали, придуть багаті люди і поліпшать добробут.

Отже, завдяки державній підтримці ми могли б значно швидше виправити мовну ситуацію на сході й півдні. Майже три роки виходить міськобласна газета "Промінь Просвіти". Нас підтримує й Центральне Правління "Просвіти".

Загрозу ми бачили спочатку, і в нашій газеті були критичні матеріали, які стосувалися діяльності Кабінету Міністрів і Президента. Ми вважали, що не треба терпіти. Створили просвітнянську організацію, де є безпартійні, і представники різних партій. Ми знайшли спільну мову, у нас немає такого розбрату, як у Верховній Раді. Втілюємо в життя просвітнянську ідею. Тож все-таки є спосіб виходити на ті позиції, які нам сприяли б.

Але не маємо підтримки влади ні на міському рівні, ні на обласному, ні на загальнонаціональному.

Володимир ЯЦЕНКО, економіст, підприємець.

— Лише на перший погляд здається, що в наших партій і блоків, які сьогодні працюють у Верховній Раді, бракує ідеології. Вона є — популізм. Бажання продати, купити і сподобатися народодові. І ця ідеологія стала, вона нівелює різницю між Партією регіонів і БЮТ, бо й ті й інші саме й займаються популізмом, торгують національними інтересами, щоб виторгувати копійку й перед виборами кинути цьому народодові, а згодом відібрати за рахунок різних економічних методів, не кажучи про інфляцію.

Потрібно, щоб "національно стурбовані" сили поставили питання руба: або до нас прислухаються, або ми йдемо. Потрібно об'єднати всі національні сили. З ким?

Тут багато казали проти Президента. Правильно, щось він зробив не так, як слід, але бачимо, що інститут Президента сьогодні — це єдиний стрижень, на якому тримається держава. Тож ми повинні об'єднатися навколо Президента.

Ми повинні примусити учасників коаліції до перемовин, інакше відчуватимемо злочин перед історією.

Олександр ДРОБАХА, письменник, голова Вишгородського районного об'єднання ВУТ "Просвіта" ім. Тараса Шевченка.

— Я, як і ви, дуже болісно сприймаю процеси, які відбуваються в Україні. Акценти у надзвичайно складній ситуації державотворення і націєтворення часом суперечливі.

Інтелекції слід пильніше дивитися в суть проблем і не просити в Президента аудієнції, а брати плакати, гучномовці, як ми робили раніше, щоб нас почули. Це подіє на

Президента, адже він — державотворча і націєтворча людина. За певні рішення його не схвалюють одні, за інші ми. Дуже складна ситуація. Це дорога української долі, української свободи. Але ми маємо чинити мудро. Я згоден, що треба "Просвіти", письменникам об'єднуватися і бити в дзвони. Лише це наблизить Президента до нас.

Євген БУКЕТ, член Головної Ради ВУТ "Просвіта" ім. Тараса Шевченка, почесний голова Київського обласного товариства "Молода Просвіта".

— На жаль, після 2004 року ми живемо не в демократичній державі, а в країні, де "правлять бал" великі гроші. Тут купують усе: звичайний громадянин, громадську думку, Верховну Раду. Все пропалачують. Якщо 1991-го молоді голодували проти ідеології минулого, 2004-го йшла на майдани за ідеологію майбутнього, то зараз молоді люди йдуть на будь-який мітинг будь-якого ідеологічного забарвлення часто за гроші.

Третій сектор повністю розтопано. Усі провідні молодіжні громадські організації корумповані. Молодь ліпше піде працювати будь-куди, але не в молодіжну громадську організацію. Раніше було відомо: влада — це погано, опозиція — добре, нібито знали, за кого "воюємо". Зараз усе якось дивно: з одного боку державою керують ті, за кого "воювали", з іншого — керують так, що всій державі соромно, або принаймні незрозуміло. Тепер знову, як і в епоху Кучми, Верховну Раду називають "верховною зрадою". Усі основоположні закони, які приймає вищий законодавчий орган, підлаштовують під конкретних посадовців. Навіть Конституцію змінюють, щоб комусь "насолити". Здається, що депутати живуть одним днем, не мислять глобально. Але попри те, хто стане Президентом, очолить уряд або які партії пройдуть у Верховну Раду, правове поле їхньої діяльності мусить бути зрозумілим для громадян України.

У всіх країнах основа діяльності будь-яких посадовців — державна мова, державницька позиція, захист національних інтересів.

Свідомість потрібно формувати змалку. Згоден із підтримкою Президента національної скаутської організації України "Пласт". На мою думку, її варто поставити на державне фінансування і створити осередок у кожній школі, як піонерські організації в радянські часи. Радянська система готувала кадри з дитинства в кожному селі. І цей процес варто наслідувати у сучасній Україні, щоб виховувати національно свідому молоді. А в нас навпаки — все кинуто напризволяще. Кожен вчить, чого хоче.

Підтримую ідею незалежного тестування. Нарешті звернули увагу на загрозливу ситуацію зі знанням української мови на півдні й сході України. Вже й батьки бідкаються, де знайти українську школу, адже дітям треба буде вступати. Тут слід діяти ще жорсткіше, щоб без української мови могли працювати лише в Росії. Виїде три-чотири тисячі, інші вивчать мову. Кримсько-татарська молоді знає державну мову набагато краще, ніж місцеві українці чи росіяни.

Система освіти — це фундамент, на якому тримається українська державність. Якщо ми нарешті не розв'яжемо проблеми українських шкіл на півдні й сході, там не буде української мови.

Юрій ГАНДЗЮК, заслужений працівник науки і техніки України, професор.

— Ми з вами — свідки руйнації всього українського не один десяток років. Один з елементів цього процесу — руйнація мови. Ви, напевне, знаєте, що ще до війни Харківська, Дніпропетровська, Полтавська області були українськомовними. А зараз? Я був на Форумі видавців у Львові, жив у готелі. Телевізор — 48 каналів, з них лише вісім українських. І це Львів — "останній форпост". Вінниця, Хмельницький — російськомовні, захід зросійщується.

Займаюся реалізацією компакт-дисків, і мені відомо, що де продається. Хотів би навести цифри: в Україні тиражують лише 8 % компакт-дисків з українською музикою, з них 2 % — "Океан Ельзи" і ще кілька популярних гуртів. Шість відсотків — уся академічна, популярна, рок-музика і народна музика. Якщо ще 10 років тому у львівських магазинах було 50 % українськомовної продукції, то зараз 14 %. За 10 років ми втратили 36 %! Чому це відбувається? Бо молоді хочуть слухати "совок", не має цікавості до українського, не спілкується українською мовою. Мовне середовище втрачаємо вже в дитячому віці.

Діти, якщо навіть народилися в українськомовних сім'ях і змалечку послуговуються українською, п'ятирічними сідають за комп'ютер, а там нічого українського немає. Те, що робить "Просвіта", — піщинки порівняно з тим, що вже 17 років має робити держава.

Десятирічна дитина в середньому проводить біля комп'ютера 1,5—2 години на добу, тобто дві години щодня в російськомовному середовищі. Вона звикає до цієї мови. Тож виникає проблема: молоді слухає і читає російське. І так буде доти, доки залишатимуться такі закони. Думаю, що зараз потрібно всіх зусилля докласти до того, щоб прийняти закони, які захищатимуть українську державну мову.

Зараз брутально захоплюють український інформаційний та економічний простір. Через три, п'ять чи більше років зрештою втрачимо всі ознаки нації.

Кілька років тому ми проаналізували, що на наших телеканалах від 5 до 9 відсотків українськомовного продукту. У Швеції закон декларує: 50 % продукції — шведською мовою. 50 % телепрограм, книжок, газет, компакт-дисків. За порушення — штраф і позбавлення ліцензії. Чому так не зробити у нас?

В Україні продають 5—6 % українськомовного продукту. Проаналізуємо кількість медіа-холдингів, що відкрилися протягом чотирьох років — щороку різниця в три рази. Утричі більше російськомовних, ніж українськомовних. Тобто через кілька років буде патова ситуація.

Чому в нас приймають такі закони? Тому що нинішні чиновники просто не знають української мови. А навіщо чиновникові її вчити? Все життя він спілкується російською, телебачення — російське, радіо, газети — всюди російська мова. Звичайно, він підтримає такий закон, який дає йому змогу вільно обирати російську для офіційного спілкування.

Щодня втрачаємо носіїв української мови. Навіть у Львові серед молоді можна почути російську. Раніше на заході України такого не було.

Потрібно докласти зусиль, щоб захистити мову, адже це стрижень, на якому тримається все українське. Без мови втрачимо все.

Матеріали підготували
Надія КИР'ЯН,
Євген БУКЕТ
Фото **Олесь ДМИТРЕНКА**

Василь ГЕЙ,
письменник,
м. Луцьк

“Богдане, наша жона —
це воля. Погвалтована
московитом, вона вродить
раба”

За свідченнями істориків, саме такі пророчі слова сказав Іван Богун своєму сподвижникові Богданові Хмельницькому, коли той їхав до Переяслава, щоб здійснити приєднання України до Росії.

Рік у рік у надії-сподіванні, борні й розчаруванні пишемо літопис новітньої української історії, а гіркі слова видатного борця за свободу рідної землі залишаються актуальними й досі. Нинішній раб — це пігмей-писарчук з бузиночорнильним пером, що йде “в атаку” на велета духу Шевченка, це “рускоязычний” мер українського міста, який усупереч Конституції ініціює прийняття рішення, спрямованого на те, аби мова колишнього колонізатора і нині поглинала мову корінного населення держави, це, зрештою, великий чи дрібний підприємець, який назву своєї фірми пише і реєструє хтозна-як, лише не по-українськи. Чого ж, запитуєш себе і свій час, у нас аж так часто переважає не своя, а чужа “мудрость”? (“Якби ви вчилися так, як треба, то й мудрость би була своя” — Т. Шевченко). Причина — менталітет малороса, яничара? Так. Але де ж відповідна політика держави, що з волі народу проголосила себе незалежною? Де захист рідного інформаційного простору? Чому, зрештою, не виконують норму закону про державність української мови? Всього цього сьогодні ще немає і, як наслідок, маємо мовний сепаратизм, реальну загрозу національній безпеці країни.

І в той же час є в нас чудові зразки глибокого, не просто патріотичного, а науково обґрунтованого осмислення ролі рідної мови у державотворенні, формуванні інтелектуальної й духовної особистості, розвої культури. Ось трактат Івана Огієнка (митрополита Іларіона) “Наука про рідномовні обов’язки. Рідномовний катехизис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства”. Трактат висвітлює проблему в різних аспектах — історичному, суспільно-політичному, моральному, побутовому. Працю Огієнка написано 11—13 липня 1935 року. У передмові до неї автор чітко і зрозуміло, без специфічних наукових термінів говорить про значення мови як важливого фактора націєтворення, піднесення рівня свідомості, духовності й культури народу. А в кінці зауважує, що трактат, або, за його власним висловом, курс “не прив’язаний конче до якоїсь окремої мови чи до якогось окремого народу — він може придатися кожному народові, особливо ж недержавному, що прагне стати державним”. Але зрозуміло, що як патріот і син свого народу, Іван Огієнку думав передовсім про мову українську. Розвиваючи його незаперечну думку про те, що і “рідна мова — найважливіша основа, на якій зростає духовно й культурно кожний народ” і, зважаючи на нинішню мовну ситуацію в Україні, треба сказати і про психологічний, психогенний фактор мови.

Науковці стверджують, що людину, яка втратила рідну предківську мову, не можна вважати повноцінною, оскільки в мисленні та спілкуванні вона користується лише, так би мовити, “верхньою свідомістю”, а її підсвідомість притлумлена, загальмована. Тобто маємо справу з мовним мутантом. А

ВАЖКА НАУКА ЧИ СКАРБ НАЦІЇ

це безпосередньо і, звичайно ж, негативно впливає на загальну свідомість людини, на її освітню й побутову культуру. Витворюється байдужий, зденаціоналізований, багато в чому аморальний тип малороса, суржиконосія. Євген Малюк визначив таке явище як “малоросійство”. Видатний письменник, інтелектуал нашого часу Павло Загребельний так висловився з цього приводу: “Мова — це людина. Без мови немає людини. Без мови може вирости що завгодно — тигр у клітці, носоріг африканський, тільки не людина”. Тож хіба антиконституційне, незаконне впровадження двомовності (не на побутовому, звичайно, а на державному рівні — від Верховної Ради й телебачення до реклами й оголошень), засилля англійської мови й показ дикунсько-бандитських, жажітських фільмів, передач, які поза межами культури й моралі, — хіба така навала на свідомість людини, особливо ж молоді, не сприяє вихованню “тигра у клітці” чи навіть без клітки, не криміналізує суспільство?

Іван Огієнко просто рубає під корінь обивательську філософію вчорашнього компартійця, лектора-атеїста, ветерана-сталініста, малороса: “Не язык главное, главное, чтоб человек был хороший”. “Давно вже стверджено, — наголошено у трактаті, — що тільки рідна мова дає людині найбільше й найглибше особисте щастя, а державі — найсильніші патріотичні характеристики. Без добре виробленої рідної мови нема всенародної свідомості, без такої свідомості нема державності як найвищої громадянської організації, в якій вона отримує найповнішу змогу всебічного розвитку й виявлення”.

Як відомо, більшість європейських народів жорсткими, але правовими заходами давно розв’язали свої мовні проблеми і цілком законно вважали себе цивілізованими й розвиненими, а в Україні з її фантастично багатою культурною спадщиною, красою, фольклорною, образною щедрістю мови й досі, передусім з вини влади, яка загалом не є національно зорієнтованою, продовжується сумна колоніальна традиція чужомовності.

У цій ситуації працю Огієнка вкрай потрібно перевидати й подарувати передусім депутатам Верховної Ради, тим посадовцям і державним службовцям, які ігнорують державну мову.

У Конституції України, зокрема в 10 статті, задекларовано не лише державність української мови, а й забезпечення її всебічного розвитку і функціонування в усіх сферах життя на всій території України. Яку ж ситуацію маємо після більш як десятилітнього періоду з часу прийняття Основного Закону держави? Про повне забезпечення функціонування рідної мови на всій території країни, особливо в її зросійщеній частині, говорити поки що марно. Прикро вражає, боляче ранив свідомість те, що нема відповідної державної політики в цьому напрямі, небажання обраних народом зверхників змінити ситуацію на краще.

І це в той час, коли люди південних, східних і навіть центральних областей буквально волають про те, що мовна політика на цих теренах не дає можливості для національного самоствердження. Ось які рядки з листа жителя міста Слов’янська Донецької області наводять у статті “Що за політичним шаманством?” публіцист А. Погрібний: “Я, росій-

скомувний українець, — пише Г. Поляков, — з обуренням сприймаю те, що з погляду шовіністів ми вже всі готові, тобто якщо ти “рускоязычний”, то вже не українець. Але ж я примусово російськомовний у своєму місті. Адже нема у нього жодної української школи, з усіх динаміків звучить “Русское радио”, вже малюта дитсадівського віку співають: “Убили негра, суки, замочили...” Отже, з погляду шовіністів, мабуть, не лише російськомовні “готові”, а й Україна в такій ситуації скоро буде “готова”. Але з нашого погляду, такі гіркі слова громадянина незалежної держави зі своєю Конституцією і задекларованою державністю української мови — це

Чому в Українській державі, час відродження якої налічує майже два десятиліття, досі українська мова перебуває на правах бідної родички? Чому українська влада належно не реагує на злісні порушення мовного законодавства, а чимало представників владної верхівки навіть під час виконання службових обов’язків послуговуються мовою північного сусіда, а фактично — колонізатора?

Як сталося, що газет і книжок українською не купиш у сільських і містечкових крамничках України? На ці та багато інших болючих питань прагне відповісти у своїй новій книжці статей “Кому важка наука рідномовності” відомий поет і публіцист із Волині, заслужений діяч мистецтв України Василь Гей.

Фото Олеса Дмитренка

наче ляпас владі й незаперечне свідчення порушення прав корінного населення, зокрема права на забезпечення мовної самобутності й отримання інформації рідною мовою. Попри те, що в Конституції, у 24 статті, йдеться: в Україні “не може бути привілеїв чи обмежень... за мовними ознаками”.

За свою мову українці нічого нікому не винні й іншим народам її не нав’язують. Вони хочуть лише рідної мови і поваги до неї на своїй землі. За Огієнком, “найголовніший і найміцніший цемент, що об’єднує етнографічний народ і перетворює його на свідому націю, — то соборна літературна мова”. А найголовніший націєтворчий чин-

ністративного суду із серією адміністративних позовів про визнання дій прокуратури, працівники якої надсилали мені відповіді на мої звернення російською мовою, протиправними.

4 серпня 2008 року Луганський окружний адміністративний суд по чотирьох адміністративних справах виніс постанови, що надсилання прокуратурою мені відповіді російською мовою протиправне.

Хочу звернутися до Президента України з проханням вжити заходів для відновлення в роботі прокуратури України порядку, який встановлено Конституцією України у сфері застосування мов.

ТРЕБА ДІЯТИ

Сергій МЕЛЬНИЧУК,
м. Луганськ

Хочу поділитися одним зі своїх методів боротьби з тотальним зросійщенням українців.

Я неодноразово звертав увагу на те, що підґрунтя для сепаратизму на сході та півдні України створюють органи державної влади. Основну роль у цьому процесі відіграє прокуратура України. Не виконуючи своїх обов’язків щодо контролю за застосуванням

державної мови, працівники прокуратури покривають порушення права громадян на розвиток і функціонування української мови. І тому на сполох треба бити не тоді, коли у Сіверськонецьку закликають до утворення Східноукраїнської республіки, а зараз, коли створюють підґрунтя для таких закликів.

Для того, щоб документально зафіксувати факти антиукраїнської діяльності прокуратури, я звернувся до Луганського окружного адмі-

Анатолій НОСЕНКО,
м. Нікополь
Дніпропетровської обл.

У роки радянщини Дніпропетровськ був містом (як і Севастополь у Криму), закритим для іноземців і громадян СРСР, які відбули покарання. Тому і режим проживання українців в області був жорстким. Лише за спілкування на вулиці рідною українською мовою людина потрапляла під підозру каральних органів, а такі, як я, хто протидіяв зросійщенню, перебували на обліку спецорганів. Мене нерідко підстергали, арештовували, викликали до прокуратури, судили. Демократичні процеси в часи перебудови теж наштовхувалися на опір, адже Дніпропетровськ — не Київ чи Львів.

За президенства нашого російськомовного земляка Кучми стан не поліпшився. Навпаки, свідомих українців цькували, звинувачували у націоналізмі, бандерівщині, таврували прислужниками Америки. Один із прикладів: головний суддя Орджонікідзівського суду Анатолій Гордієнко з групою “слідчих” і ветеранів-комуністів роками спеціалізувався на фабрикації проти мене справ з грифом “розпалювання міжнаціональної і релігійної ворожнечі”. У червні цього року голову суду А. Гордієнка нарешті спіймали у службовому кабінеті під час отримання хабара у триста тисяч гривень. Цілий день перераховували гроші. Тепер Гордієнко у власних маєтках, збудованих на корупції, чекає, доки Верховна Рада зніме з нього недоторканність, а судові рішення проти українських патріотів, які він нафабрикував за 20 років, залишаються в силі. Цей недруг української державності судовим рішенням від імені України незаконно закрав газету “Січове братство”, а редакцію часопису “Козацька родина” московські посіпаки спалили. Дві кримінальні справи проти паліїв майже два роки лежать у кабінетах слідчих, припадаючи пилом.

22 серпня 2008 року на території меморіалу кошового отамана Івана Сірка відбулось урочисте відкриття пам’ятного знака на честь героїчного підняття першого українського національного прапора дванадцятьма патріотами України. Той подвиг члени Товариства української мови ім. Тараса Шевченка вчинили не крадькома уночі, а вдень і привселюдно, ризикуючи свободою. Акцію приурочили до 340 роковин з початку визвольної війни Богдана Хмельницького та 1000-ліття Хрещення України-Руси. Дату було обрано навмисно — комуністичне свято великої жовтневої соціалістичної революції 7 листопада 1988 року.

Яків Дрозд описує дії радянської міліції того дня проти нас. На моє переконання, міліцейський гріх був, і немалий. Коли вранці 8 листопада мене заарештували і доставили до Дніпропетровського обласного управління міліції, то найвищі чини, поклавши переді мною бланки прописки, вимагали виписатися з області, інакше пообіцяли згноїти в карцерах, а мою доньку, випускницю Запорізького педінституту, і дружину, педагога, вигнати з роботи. Я відмовився заповнювати бланки, бо 7-го, коли на могилі Сірка мене били під ребра, намагаючись вирвати із рук прапор, вкрали з кишені паспорт. Я вимагав, щоб генерали міліції спочатку відібрали у кишеню злочинців мої документи, після чого можна буде продовжити розмову про виписку.

Прапор, встановлений нами 20 років тому на могилі Івана Сірка, з

Молитва за полеглих за волю України біля меморіалу Івана Сірка

ЗАСЛУЖИЛИ НА ДЕРЖАВНИЙ ПРАПОР З РУК ПРЕЗИДЕНТА

До 340-річчя початку визвольної війни українського народу 1648-1654 років, з ініціативи громадського діяча А. Носенка, на могилі кошового отамана І. Сірка 7 листопада 1988 року вперше в Україні піднято жовто-блакитний прапор — нині символ нашої держави
серпень 2008р.

Керівники Нікопольської райдержадміністрації та райради біля пам’ятного знака

ди зустрічали мене з підозрою, але дехто допомагав. До 2006 року я зібрав багато фактів. У селах місцеві мешканці допомогли навіть переглянути у деяких родинах сімейні реліквії. Я тримав у руках нагородну кавалерійську шапку з гравіюванням подяки на лезі “За истребление кулачества на Украине — Буденный”, маузер з написом “От тов. Сталина за изъятие ста тысяч пудов хлеба”, зубчастий серп зі словами на державі “Дабы не плодились”. Цим серпом комсомольці кастрували українських “куркулів”, коли знаходили приховане від продзагонів зерно. Мені пощастило побачити кілька подарункових кишенькових золотих годинників, підписаних організаторам колгоспів, розписки червоноармійців за експропріацію хат, майна, худоби, збіжжя тощо. Дехто знаходив шматки старих газет, списаних чорнильним олівцем. Це були списки сіл, вписаних на “чорні дошки”, тобто приречених на знищення. Нині більшість тих населених пунктів — на дні Каховського водосховища.

У січні 2006 року один знайомий бізнесмен запропонував купити у нього живану відеокамеру. А фермер із села Шолохове Станіслав Каширний зголосився возити мене на власній “Таврії” селами, щоб знімати відеосвідчення. За два роки, до жовтня 2007-го, я зібрав свідчення на дві серії документального відеофільму “Сповідь дітей Голодомору” — про долі дітей 1930-х.

Готували ще 10—12 серій з іншими назвами, зокрема про народо-вбивць та їхні методи. Але у фермера Каширного згорів урожай, і на палне коштів не вистачило, а моєї пенсії ледве вистачає заплатити за квартиру та двічі на місяць піти на базар. Тому роботу відклали на майбутнє.

У кінці жовтня 2007 року відбулося дві презентації фільму “Сповідь дітей Голодомору”. Першими почали просити відеокопії вчителі шкіл та викладачі училищ. Міський голова Орджонікідзе Іван Цупров та його заступник Володимир Щока зголосилися розтиражувати тисячу дисків, які швидко розійшлися. Значну частину я відвіз на конференцію з нагоди 15-ліття Асоціації дослідників голодоморів в Україні. Після указу Президента Ющенка про відзначення пам’яті жертв Голодомору уривки з фільму демонстрували на багатьох телеканалах, зокрема й на Першому Національному.

Голова Дніпропетровської обласної держадміністрації Віктор Бондар за фільм “Сповідь дітей Голодомору” нагородив мене відзнакою “За розвиток регіону”, а Президент Віктор Ющенко на День соборності — медаллю “За працю і звитягу”.

Дмитро Павличко, переглянувши документальну стрічку “Сповідь дітей Голодомору”, зателефонував мені й похвалив, сказавши, що її потрібно подавати на Шевченківську премію. Згодом він знову зателефонував, сказавши, що Аскольд Лозинський повезе цей диск до Америки. Я подарував Павличкові ще три.

Від Ігоря Ожновського приїздила делегація журналістів із Німеччини. Вони дивувались, переглядаючи фільм: як люди людей могли їсти? Зараз чекаю в гості журналістів із Франції та Швеції.

За підняття першого українського національного прапора 7 листопада 1988 року голова Дніпропетровської облдержадміністрації В. Бондар та Д. Павличко подали Президентові В. Ющенку мою кандидатуру як організатора акцій для відзначення орденом “Свободи” до Дня Незалежності України. Але Нагородна комісія при Президентові України відмовила, мотивуючи тим, що у січні Носенко одержав медаль. Коли про відмову дізналася громадськість, люди були обурені. Вони вважають, що Київ без належної уваги ставить до пам’яті мертвих і живих борців за свободу України та їхнього подвигу, який здійснено 20 років тому, — ще за колоніальних радянських часів. А депутатів і держслужбовців здивувала недооцінка комісією авторитету В. Бондаря і Д. Павличка, які ініціювали подання. Тут, у зденационалізованій Східній Україні, кожен із мертвих і живих борців за Українську державу заслуговує на звання Героя України. Такі рішення комісій щодо нас, східняків, допомагають Москві та п’ятій колонії, представляють Президента його пристальним. Лише Президент України повинен мати право за кожен героїчний вчинок відзначити українців. Комісія не приїздить на вибори з Києва до Дніпропетровської області агітувати за В. Ющенка, а терпіти приниження від україноненависників доводиться дітям, онукам і родичам мертвих і живих українських патріотів.

Із нагоди 20-річчя підняття першого українського синьо-жовтого прапора ми, просвітяни, підемо до могил наших мужніх героїв вшанувати їхню пам’ять. Було б добре, якби Президент В. Ющенко від імені України до 7 листопада 2008 року власноруч подарував мені, а через мене живим і мертвим моїм побратимам державний прапор. Вважаю, що ми на це заслужили.

ЗАМОВИЛА МОСКВА

Заява

22 вересня 2008 року в Одесі, біля приміщення обласного об’єднання “Просвіти”, відбулася акція проросійських шовіністичних організацій “Форпост” і “Родина”. Об 11.00 добре організований натовп молодиків, вигукуючи антиукраїнські гасла, підійшов до будівлі “Просвіти” на вулиці Пушкінській. Просто на тротуарі вони спалили червоно-чорний прапор, після цього нападники з пейнтбольної зброї обстріляли рожевою фарбою вікна, а також пошкодили великий баннер “Просвіти”. Дії екстремістів завадили плановій роботі виставки “Рушники”, яка проходить у приміщенні об’єднання.

Організатори акції не повідомили органи державної влади та міліцію про її проведення. Це вже не перший випадок, коли “Просвіта” стає мішенню для організаторів українофобських шабашів. Послідовна позиція нашої організації щодо захисту української мови, культури та історичної правди викликає ненависть усіх шовіністичних сил, які ведуть у підконтрольних Москві засобах масової інформації цілеспрямовану кампанію з дискредитації та знищення одного з останніх осередків організованого українства на Одещині.

“Просвіта” — одна з найстаріших громадських організацій світу. Ми завжди стояли і стоятимемо на захисті українських державницьких інтересів, і жодні зовнішні чи внутрішні сили не в змозі змінити цього.

Правління Одеського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

БОСНІЙСЬКИЙ СИМВОЛ УКРАЇНСТВА

Євген КУЛЕБА,
сербський журналіст

У селі Лішня, що неподалік міста Прнявор у Боснії та Герцеговині, відкрили пам’ятник “Просвіти”. Сто років тому в ті краї переселилося чимало українців з Галичини. Тут 1907 року заснували читальню “Просвіти”. В Лішні почала працювати перша українська школа в Боснії.

Церемонію відкриття пам’ятника розпочав хор українського товариства імені Тараса Шевченка з міста Баня Лука виконанням духовного гімну “Боже великий, єдиний...” Василь Тимків, голова культурно-просвітницької спілки українців “Червона калина” в Лішні, привітав поважних гостей — міністра з питань освіти та культури Республіки Сербської Антона Касиповича, його заступника Мирослава Бобрика, Посла України в Хорватії Маркіяна Лубківського, делегації українських організацій із Сербії та Хорватії, греко-католицьке духовенство, численних співвітчизників із багатьох регіонів колишньої Югославії та зачитав вітальну телеграму від Ярослави Гортяні, голови Європейського конгресу українців.

Гості оцінили внесок наших співвітчизників у загальний розвиток цього краю й пообіцяли ще більшу допомогу українській громаді в плеканні їхньої національної самобутності. Міністр пообіцяв державну підтримку спорудження української церкви в Баня Луці.

На урочистостях звучали уривки з поетичних творів Тараса Шевченка й Івана Франка, хор з Баня Луки співав “Реве та стогне Дніпр широкий”. Греко-католицький парох церкви св. Петра і Павла в Лішні (пам’ятник поруч із церковним подвір’ям) освятив скульптурну композицію.

«ЖИВОЮ ДУШЕЮ В УКРАЇНІ ВИТАЙ»

ПРИЛУЧЧИНА В ЖИТТІ Й ТВОРЧОСТІ КОБЗАРЯ

Анатолій РИЖЕНКО,
м. Прилуки

Закінчення. Поч. у ч. 39

1845 року поет удруге приїждить в Україну. Навесні після закінчення Академії мистецтв у Петербурзі він звернувся до ради Академії із проханням видати йому подорожній білет для виїзду в Україну. В білеті, виданому 25 березня, зазначено, що Шевченко вирушає у “малороссийские губернии для художественных занятий”.

Під час перебування в Києві від Київської археографічної комісії він дістав неофіційне доручення змалювати історичні й архітектурні пам'ятки.

Про початок виконання цього доручення йдеться в його повісті “Музика”: Шевченко відвідав Густинський монастир, розташований поблизу Прилук. Повість починається фразою про Прилуки: “Якщо ви, ласкавий читачу, любите старовину, то раджу вам, коли переїжджатимете через місто Прилуки Полтавської губернії, спинитися на

нами, та ще трапезну й церкву, де поховано вічної пам'яті достойного князя Миколу Григоровича Репніна, та ще вцілілу циклопічну братську оселю, — зробивши, кажу, все це, як умів, я другого дня хотів був покинути Прилуку та поїхати в Лубни, щоб подивитися на монастир, збудований поважною матір'ю Яреми Вишневецького Корибуту. Я вже склав був свою мізерію у валізу і хотів послати фактора Лейбу на поштову станцію по коні, аж входить мій господар в кімнату й каже: “І не думайте, і не гадайте, ви тільки подивіться, що надворі твориться”. Я подивився у вікно — і справді, брудною вулицею теліпалися дві карети на чотири місця, кілька коляс, брочок, фургонів усяких завбільшки і, нарешті, прості вози.

— Що все це означає? — спитав я свого господаря.

— А це означає те, що один із потомків славного прилуцького полковника, сучасника Мазепи, завтра іменинник”.

Далі ми довідуємося, що йдеться про власника села Дігтярі Петра Григоровича Галаґана. Він

ховано Репніна, — стоси дощок, колод, діжка, яма для вапна і самотня постать робітника.

Повернувшись з Густині в Прилуки і відклавши поїздку в Лубни, Шевченко 29 червня вирушив в Дігтярі. Це село розташоване за 39 кілометрів на схід від Прилук на річці Лисогір, притоці Удаю.

За короткий час перебування в Дігтярях поет устиг відвідати Сокоринці — село Григорія Павловича Галаґана. Тут він побачив легендарну козацьку ікону Богоматері, народні перекази про яку згодом використав у поемі “Іржавець”.

“Навряд щоб пробув Шевченко в Дігтярях і Сокоринцях, — зазначає П. Жур, — більше трьох днів. Треба було повертатися у Прилуки та їхати далі, як передбачав, — у Лубни, а там і в Полтаву... Не затримавшись у Прилуках, Тарас Григорович поїхав далі”.

У повісті “Музика” автор розповідає і про свої зустрічі з одним із учителів повітового училища і, як стверджує П. Жур, Шевченко не міг не знати і його почесного доглядача, письменника та педагога П. Білецького-Носенка.

“Варто звернути увагу, — наголошує П. Жур, — ще на одного прилуцького мешканця, знайомого Шевченкові. Альбом 1845 року відкривається малюнками, виконаними в Прилуках. На звороті першого аркуша художник накидає ескіз жанрової сцени, а зверху ескізу ліворуч, над постаттю селянина з кошою, написав: “Данчич”. Дослідники пройшли повз це прізвище, а тим часом Данчич — цікавий знайомий Тараса Григоровича. Це заісдатель суду в корчемних справах титулярний радник Михайло Іванович Данчич. Дрібний поміщик, сокорарічний батько трьох синів і чотирьох дочок. Платні він отримував лише 280 карбованців на рік. Підробляв, виконуючи окремі доручення як повірений у справах то Г. Тарновського, то М. Маркевича — людей, добре знайомих Шевченкові. Можливо, вони й познайомили його з Данчичем. Найімовірніше, Данчич міг познайомитися з поетом через близького приятеля, місцевого священика Іллю Гавриловича Бодяньського. Він вінчав Данчича 1834 року, коли той одружувався з дочкою місцевого священика, хрестив його дітей. Данчич міг бути цікавий поетові й тим, що збирав стародавні рукописи. Відомо, що один з них він подарував М. Маркевичу.

У журналі “Чумацький шлях” було опубліковано статтю невідомого дослідника і краєзнавця Г. Гайдая “Косар” з Данчичевого хутора”, в якій подано цікаві деталі з

Фото Олени Шульги

Пам'ятник Тарасові Шевченку в Прилуках

життя Шевченкового знайомого: працюючи в місцевому архіві, вдалося зробити хоч і невеличке, але цікаве і знакове для культури Прилуків відкриття: документально точно встановити місцерозташування садиби Данчичів у Прилуках. Вона займала більше половини кварталу і навіть частину сусіднього неподалік вулиць Кустівської та Шевченка, колишніх Михайлівської й Преображенської. Площа, що засаджена парком, раніше була “Данчичевою левадою”.

Із західного боку левади розташовувалися будівлі маєтку: два панські будинки, комори, клуні, стайні, кузня. У другій половині XIX ст. частину левади, яка виходила на нинішню Червоноармійську, а тоді Петропавлівську вулицю, забудували. Тут, поряд із Данчичевим маєтком, оселилися козаки Криворучки й Журавські, міщани Марченки, Стеценки, Нетребовські, Нефеди, Дроботи, Перепелиці, селяни Кошові й Котеленці. Їхні нащадки досі живуть на цих наділах.

Отже, залишається з'ясувати, чи відвідав Тарас Шевченко свого нового знайомого у Прилуках і чи зберігся будинок М. Данчича в його колишньому маєтку.

Шевченкознавці, які видавали 1961 р. мистецьку спадщину поета, назвали начерк “Селянин з кошою”. Але є й інша, старіша його

назва в каталозі музею В. Тарновського: “Косар”. Автор висловлює припущення, що все-таки Тарас Григорович на цьому малюнку зобразив не селянина, а саме свого нового знайомого, зайшовши до нього в гості.

У капелюсі, а не в солом'яному селянському брилі, в широкому домашньому халаті, з кошою і граблями на плечі, вийшов чоловік по ранковій росі на власну леваду косити траву. Намалювавши, Тарас Григорович угорі для пам'яті підписав його “Данчич”. Прізвище рідкісне, мабуть, сербське. Далі автор повідомляє: “На звороті альбомного аркуша зображено колоритну постать літнього козарлюги: у свиті, широких шароварах і чоботях. Ще один прилучанин, можливо, хтось із сусідів Данчича”.

Наприкінці статті автор, на його думку, повідомляє про найголовніше: “Панський будинок Данчичів, у якому жив наймолодший його син Митрофан з матір'ю, зберігся. Тепершня його адреса — вулиця Кустівська, 29. Після жовтневого перевороту, в роки радянської влади, Данчичів вигнали з батьківського дому, потім організували в маєтку Кустівський колгосп, а будинок використали під правління артілі. Після війни один із колишніх панських будинків розібрали і перевезли на фабрику господарчих

Тарас Шевченко. “Брама в Густині. Церква Св. Миколая”

добу в цьому місті, а коли це трапиться не восени й не зимою, то можна зостатися й на дві доби”. Далі автор радить усім, хто приїждить у Прилуки: “...по-перше, познайомитися з отцем Іллею, відвідати напівзруйнований монастир Густиню, що по той бік річки Удаю, верстви за три од міста Прилуки. Можу вас запевнити, що кається не буде. Це справдешне Сенклерське абатство. Тут усе є: і канал глибокий та широкий, що його колись наповнював водою тихий Удай, і вал, і на валу високий зубчастий мур із внутрішніми ходами й стрільницями, і нескінченні склепи, чи підземелля, і надмогильні плити, що повростали в землю поміж величезними суховерхими дубами, ще, може, самим титарем посадженими”.

І знову зазначає також важливе для нас: “Я, як бачите, за дорученням Київської археографічної комісії одвідав ці напівруїни і, звичайно, з допомогою вельмишановного отця Іллі довідався, що монастир цей поставлений коштом і працею горопашного гетьмана Самойловича 1664 року, про що свідчить портрет його яко титаря, намальований на стіні всередині головної церкви”.

Тут поет наводить свідчення, що дають змогу визначити час його перебування в Прилуках і Густинському монастирі: “Довідавшись про все це і намалювавши, як умів, головну, чи то святу браму, та церкву Петра й Павла з п'ятьма ба-

народився 21 червня 1792 року. Тож Шевченко повернувся в Прилуки з Густині напередодні його іменин, які святкували 29 червня. “Отже, — стверджує П. Жур, — Шевченко прибув у Прилуки 28 червня 1845 року”.

В альбомі 1845 року є три малюнки, які Шевченко виконав у Густинському монастирі: “В Густині. Церква Петра і Павла”, “Брама в Густині. Трапезна церква”. На них справді “напівруїни”. Хоч монастир і офіційно відновили й відкрили рік тому, до справжньої відбудови було ще далеко. На малюнках — церкви з похиленими банями та хрестами, із вікнами без шибок. Біля трапезної церкви, де по-

Тарас Шевченко. “В Густині. Церква Петра і Павла”

Тарас Шевченко. “В Густині. Трапезна церква”

виробів. Розповідають, що коли розбирали підвал будинку, хтось знайшов замуrowаний тайник, в якому було заховано пляшки зі старовинними колекційними винами. Потім тут усе забудували.

Після ліквідації колгоспу колишній панський будинок перейшов у власність Прилуцького районного відділення “Сільгосптехніки”. Відтоді у ньому мешкає кілька сімей. Зараз він занедбаний, його треба відреставрувати і встановити меморіальну дошку”.

Г. Гайдай повідомляє: “На старому міському кладовищі є могила з досить цікавим пам’ятником: на кам’яних скелях, під зламаним деревом сидить маленький ангел, тримаючи в руках вінок і овалний щит з написом. Це могила дружини М. І. Данчича Олександрі Олександрівни, яка померла 1908-го 77-річною. Мабуть,десь тут поруч і могила її чоловіка. На превеликий жаль, пам’ятник розбито й понівечено. Біломармурову статуетку ангела з відбитою головою, рукою і крилами скинуто з постаменту. Тож це, мабуть, і є символ нашої бездуховності”.

1845 року Т. Шевченко написав поему “Кавказ”, яку завершив у Переяславі 18 листопада і присвятив своєму другу Якову де Бальмену, що загинув 26 липня 1845-го у поході проти горян Дагестану й Чечні.

Поема закінчується зверненням до Якова де Бальмена, що пов’язує присвяту з темою твору і вносить глибоко особисту ліричну ноту:

І тебе загнали,
мій друже єдиний,
Мій Якове добрий! Не за Україну,
А за її ката, довелось пролить
Кров добру, не чорну.
Довелось запить
З московської чаші московську
отруту!
О друже мій добрий! друже
незабутий!
Живою душею в Україні витай,
Літай з козаками понад
берегами,
Розриті могили в степу
назирај.
Заплач з козаками дрібними
сльозами
І мене з неволі в степу виглядай.
А поки що мої думи,
Моє люте горе
Сіятому — нехай ростуть
Та з вітром говорять.

Вітер тихий з України
Понесе з россою
Мої думи аж до тебе!..
Братньою сльозою
Ти їх, друже, привітаєш,
Тихо прочитаєш...
І могили, степи, море,
І мене згадаєш.

Ще за життя автора і після його смерті твір поширювали в списках, публікували в нелегальних виданнях.

Побував Тарас Шевченко в Прилуках і наступного, 1846 року. 12 січня Шевченко був на іменах власниці села Мойсівки поміщиці Т. Волховської. Тут він зустрів багатьох знайомих. Із Мойсівки поїхав у село Ісківці до О. Афанасьєва-Чужбинського.

У лютому Т. Шевченко разом з О. Чужбинським побували на ярмарку в Лубнах, звідки вирушили на Ніжин через Пирятин і Прилуки. У Прилуках, коли на поштової станції їм перепрягали коней, на сусідній вулиці трапилася пожежа. “Горіла вбога халупа, — розповідав згодом О. Афанасьєв-Чужбинський. — Народ збігався, але гаси-

ли й допомагали здебільшого євреї, бо в халупі жив їхній одновірець. Ми також побігли на пожежу, і Тарас Григорович кинувся рятувати майно погорільців. Він нарівні з іншими виносив різний мотлох, коли все закінчилось, виголосив промову до християнського населення, що діяло якось неохоче... Шевченко палким словом докоряв присутнім, доводячи, що людина у скруті й біді, хоч би якої була нації, хоч би яку сповідувала віру, стає нам найближчим братом”.

Відвідав наше місто Тарас Григорович і під час третьої подорожі в Україну 1859 року. Ще перебуваючи на засланні, Шевченко рвався всіма помислами на “сердешну Україну”, до рідного народу: “О моя бедная, моя прекрасная, моя милая родина! Скоро ли я вздохну твоим живительным, сладким воздухом?”

5 травня 1859 року він подав заяву в Академію мистецтв з проханням дати йому “вид” на проїзд у Київську, Чернігівську і Полтавську губернії строком на п’ять місяців

для “поліпшення здоров’я і малювання етюдів з природи”. Посвідчення Т. Шевченко отримав лише 25 травня.

20 серпня 1859 року, перебуваючи в Прилуках, він пише лист до Варфоломія Шевченка, в якому сповіщає, що 14 серпня виїхав із Києва, а 20 вирушає з Прилук до Конотопа. Просить писати йому в Петербург. А наступного дня, 21 серпня, був уже в Качанівці.

Відвідини Прилук 1859 року також згадано у повісті “Музика”, написаній Шевченком 1855 року на засланні. Йдеться про І. Бодяньського: “Історичні відомості, що стосуються міста Прилуки, подав мені покійний отець Ілія Бодяньський”. У повісті читаємо: “Вийшло те, що я цілих двадцять літ (з дня мого виїзду з Прилуки) не лише не бачив Києва, Чернігова, Ніжина, Прилуки... я цілих двадцять літ не бачив моєї милої батьківщини, ні навіть слова рідного не чув. От що іноді з нами доля робить”.

Під час відвідин Прилук “...займався рисувати прекрасно освіт-

лену вечірнім сонцем кам’яну церкву, досить незграбної, однак оригінальної архітектури, збудовану полковником прилуцьким Ігнатом Галаганом, тим самим, що перший одійшов од Мазепи й перекинувся до царя Петра, за що по смерті полковника Носа введений у звання прилуцького полковника й обдарований великими маєтками в тому ж таки полку”. І далі повідомляє: “Поки я рисував сей пам’ятник... сонце повисло над обрієм, і на вулиці показалася юрба школярів, а за юрбою школярів, на деякій відстані, появилася й худенька, похила постать, з парасолькою замість ціпка в руці. То був Віргілій, і я мало не побіг йому назустріч”.

Тарас Григорович описує свою зустріч із повітовим учителем, якого називає Віргілієм. Ось опис його житла: “Кімнатка, в якій я двадцять літ тому прожив кілька днів по-бурлацькому, була та сама, та не та. Убогість та сама, та тільки убогість ця була вмота й прибранна жіночою рукою. На чистенькій підлозі чистенькі доріжки, на вікнах біленькі фіранки, на підвіконнях бальзаміни й герань у вазонах. Стіл, дощана канапа, табуретки липові ті самі, та вигляд мали інший. Що то жіноча рука в домашньому побуті навіть чепурного чоловіка”.

Звичайно, поет перебільшує кількість років, що минули з часу попередньої зустрічі, адже з 1845 до 1859-го минуло лише 14.

Впадає в око різниця в часі написання повісті й перебування автора у Прилуках. У кінці повісті, надрукованій у другому томі Шевченкових творів 1966 року, стоїть дата “15 січня 1855 р.”, а описані події стосуються 1859 року.

Виникає слушне запитання про причину такої різниці. У шевченківській літературі поясень не було.

Добре, що у нашому місті є вулиця, яка носить ім’я поета. На вулиці Київській невелике погруддя Шевченка, біля якого шанувальники його творчості щороку влаштовують урочисті збори в день народження Кобзаря. Але цього замало. Варто спорудити гідний пам’ятник, який увічнив би пам’ять про наше місто у його творах.

За словами одного з президентів США, “Шевченко — більше, ніж українець”.

Фото Олени Шульги

Анатолій Рижено біля будинку прилуцького чиновника та колекціонера Михайла Данчича на вулиці Михайлівській

Ганна ВОЛОШЕНЮК, м. Вінниця

Автобус того дня не йшов до мого села, і я дісталася через Красненке. Жіночка, з якою познайомилася, сказала:

— Тобі від Красненського до Ометинець ще кілометрів п’ять. Не бійся. Кажі, дитинко, молитву: “Вийшла з дому із зорею. Матінко Божа, йди поперед мене, я за тобою. Що буде з Тобою, те буде й зі мною. Господи, Господи, бережи мене в путі”.

Виходжу з села до перехрестя. Лісосмуга праворуч до села Жорнище вже не нагадує дрібної, занеханої щітки ріденьких корчів. Це вже справжнє лісище, що одним боком обнімає давній “казенний” шлях, який прямує на південний захід.

У дитинстві, коли пасла в левадах Великого Рогу, який прикривав знаменитий Кальницький ліс, де воював під час Вітчизняної війни легендарний у наших краях партизан Іван Калашник, ми, малі, завше любили ставати на спочинку близько курного битого “казенного” шляху. Свої ігри влаштовували поряд з велетенським каменем й обгорілою липою.

Батько згадував, що там ко-

лись стояла корчма. Подорожні міняли коней, пригощалися, а під липою сидів... Тарас Шевченко, який нібито подорожував у Почаївську лавру... Легенда стверджує, що й до Сірчишиної кринички спускався, щоб причаститись джерелиці.

Звичайно, татову любов до поета ми, діти, знали, бо скільки пам’ятаю, на полиці біля комина, лежав “Кобзар” у твердій малиновій обкладинці. У дні свят чи взимку чорні ковалеві руки мого батька

отой “казенний” шлях, поминаючи поля села Ометинець.

Тоді, в дитинстві, отой путівець увінчували старезні липи, він був аж 32 метри завширшки! Пастушки часто пускали там попасти худобу. А оскільки в той час ніякий транспорт тією дорогою не ходив, то ми бавились у пилюці, хто скільки хотів. Якось треба було завернути корів, і я схопила довжелезну палицю. А вона в руках звинулась і на мене глянули очі змії... Буває ж!

Отож дійшла до перехрестя і

СЛІДИ ТАРАСОВІ НА РІДНІЙ ЗЕМЛІ

розгортати його, і ми поринали в долі селян. У будень тато сипав римованими приповідками у будь-якій розмові. Діти й не знали, де слова Тараса, а де нашого жартівника-батька.

Минуло чимало літ і, перечитуючи книжку Петра Жура “Дума про вогонь”, справді знайшла рядки про те, що Шевченко з Києва наприкінці жовтня 1846 року вирушив на захід України, в Почаївську лавру і проїздив Морозівку, Жорнище, Нижню Кропивну, Брацлав, Гонтівку і Яришів. І саме між Жорнищем і Нижньою Кропивною пролягав

знову згадала батькові слова про мандрівку Шевченка. Уявила, як отут мчав пасажирський кінний диліжанс, в якому погойдувався ще молодий темноволосий тридцятидворічний художник, учень знаменитого Брюллова. Левади Великого Рогу в осінньому вбранні й замріяний поет.

Пішла вздовж колишнього “казенного” шляху. Хотілося подивитись, як прижились молоденькі липи й горобини, які посадили 1991 року, коли на Вінниччині відбувалося Міжнародне Шевченківське свято “В сім’ї вольній, новій”.

До тих посадок була причетна, бо ще задовго до свята разом з іншими відповідальними працівниками обласного управління охорони природи, лісового господарства і представниками місцевої влади ми проїхали тим шляхом від Морозівки Погребищенського району аж до Яришева. І там, де путівець був “голий”, вирішили посадити липи. У Морозівці тієї весни заклали парк ім. Шевченка і викопали криницю неподалік колишньої пошти.

Голова тоді ще ометинецького колгоспу ім. Яценка Іван Ольшевський вислухав мої сентенції щодо давнього “казенного” шляху, який нині став набагато вужчим (розорали), і те, що саме ним проїздив Тарас Шевченко. Нині дерева ростуть, дякуючи Ометинецьким учням, учителям, Ольшевському.

...Праворуч даленіє ліс. Над ним снують величезні дощові хмари, плывуть до моєї дороги. Та не думаю спішити. Готую собі букетик із п’яного полину, який дуже люблю за своєрідний трюнок. Додаю китиці сонячних парасольок

пижма, вкраплення фіолетових сокирок і сумне тонкостанне жито.

Незчулась, як дійшла до наших полів, перетнула путівець, яким бігала через левади до батька під Кальницький ліс, де сторожував. Бувало, влітку приїду з міста, в суботу попораємося з мамою на горі, а в неділю раненько поспішаю до тата. Погомонимо і поспішаємо від душі! Батько зіп’ється на милиці й довго дивиться, як біжу до автобуса. Іноді вітер ще доносить якусь його пісню... Немає вже рідних. Один лиш барвінок весь рік зеленіє...

У записник завжди кладу квіточку, гілочку з мандрівки. Зберігаю листок тюльпанового дерева з улюбленої Уманської “Софіївки”, заячий холодок із садиби Котляревського в Полтаві, травинки з Павловського під Петербургом, гілочку ялівцю з Львівського “Шевченківського гаю”, безсмертники з могили Кобзаря.

А букет, зібраний літнього дня дорогою з Красненського до Ометинець, коли дісталася на братів ювілей, “оселився” на дачі поряд із портретом Тараса Шевченка. Він пахне полином, курним шляхом, медами і навіває спогади про мандри.

ДВІ КРИНИЦІ — ЖИВА І МЕРТВА

Ніна ГНАТЮК
Фото автора

Рік Василя Стуса. Так називаємо 2008-й згідно з відповідним Указом Президента України щодо відзначення 70-річчя з дня народження видатного українського поета, політв'язня, Героя України. Але тоді, коли з ініціативи МГО “Вінницьке земляцтво” у Києві виготовляли мармурову дошку, щоб встановити її на хаті у родинному обійсті Стусів, син Дмитро Васильович викреслив з підготовленого мною тексту не лише епітет “видатний”, а й звання “Герой України”. Мовляв, видатними сьогодні називають також багатьох графоманів радянської доби, про яких колись Василь Стус писав: “Сидять по шпарах всі мужи хоробрі, всі правдолюбів, чорт би їх побрав”. А серед Героїв України, на жаль, є й ті, кому сьогодні, якби був живий, Стус руки не подав би, обходив би їх десятою дорогою. Тому й залишилося в мармурі поруч з іменем та прізвищем одне лише слово — поет.

Кожна поїздка в Рахнівку хвилює, запам'ятовується, налаштовує на якийсь особливий лад. Цієї осені на зустріч зі Стусовим селом, Стусовим дитинством приїхали заслужений артист України, диктор Українського радіо, наш земляк Петро Бойко і літературознавець, заступник директора Інституту літератури ім. Тараса Шевченка НАНУ Сергій Гальченко, який доклав чимало зусиль для збереження і дослідження рукописної спадщини В. Стуса, видання його багатотомника.

Доки учні та вчителі Рахнівської школи збиралися на мітинг пам'яті, ми попрямували до Стусової криниці причаститися доброю водою його дитинства. На фундаменті колишньої хати Ілини і Семена Стусів виросла у повоєнні роки чепурна оселя дядина поета Параски Семенюк, яка й сьогодні мешкає тут. Жінка гостинно відчиняє нам хвіртку, запрошує до господи, частує виноградом, що синіми грона-

ми звисає над вікнами. А потім дістає з криниці відерце джерельної води і наливає великі глиняні кухлі: “Пийте на здоров'ячко”.

Василя зовсім малим батьки забрали на Донбас, куди переїхали з села. Але він часто приїжджав сюди до бабусі, любив і цю криницю, і ставок неподалік хати, і ліси... “Добрим був чоловіком і батьком, жаль, що так мало прожив”, — зітхає тітка. Вона бере ікону, свічки, хлібину, рушник і йде разом з нами до школи.

Щороку жінка здійснює цей ритуал — запалює свічку перед портретом Василя Стуса, молиться... А проводжаючи нас із села, передає вітання усій Стусовій родині й просить приїхати причаститися джерелицею не лише дружини поета Валентину Попелюх, Дмитра, а й синів Стефана, Ярослава, маленьку донечку Івгу. Так хоче тітка Параска, щоб усі вони горнулися до рідного гнізда, набиралися сили з цих могутніх черноземів, з розкоші саду. А торік добрі люди з “Вінницьялісу”, де директором Михайло Вдовцов, біля школи заклали великий парк, зробили зручні дубові лави, альтанки.

Горять свічі пам'яті у Рахнівці

Піднімуться дубки, ясени, клени, каштани, калина й горобина, буде добра пам'ять про поета-односельця. Він писав:

*Верни до мене, пам'яте моя!
Нехай на серце ляже ваготою
Моя земля з рахманною
журбою...*

На мітингу пам'яті, що відбувся на подвір'ї школи, яка носить ім'я поета, Петро Бойко прочитав щемливі, зболені поезії Василя Стуса. Сергій Гальченко, звертаючись до юних земляків поета, закликав їх уважніше вчитуватися не лише у вірші, а й у листи Василя Стуса, адресовані синові. Ті аркуші, які він писав за ґратами, — не лише довірлива розмова батька з сином, а й найдовершеніші педагогічні праці, у яких просто, мудро, ненав'язливо розповідається про науку життя, трудне мистецтво навіть за найстрашніших умов залишатися собою.

1 червня 1980 року, звертаючись до сина, Василь Стус писав: “Учитися жити — то високе мистецтво, якого чимало людей так і не навчилися, хоч прожили життя. Але тут і дивувати ніяк: хто вчить жити? Люди, народившись, вважа-

Параска Семенюк біля Стусової криниці з Петром Бойком і Сергієм Гальченком

ють, що жити вони вміють. Для багатьох це — прибілшувати власну порожнечу всякими набутками — давай купимо те чи інше. Оце — і все життя: заслонити свою порожнечу громадям машин, телевізорів і т.д. Але — це смішне вміння, це наївна спроба втекти від життя на луки задоволення. Воно має свій насущний життій, з остюками, смисл. У тому насущникові — міра життя”.

А потім простелилась нам дорога під яворами і кленами, дубами і тополями до Вінниці, де на одному з міських майданів біля пам'ятника Стусу відбулося літературно-мистецьке дійство, яке організували обласне об'єднання “Просвіти”, Вінницька організація НСПУ, обласна наукова бібліотека, обласна організація УРП “Собор”. До учнівської та студентської молоді промовляли поети Тетяна Яковенко і Володимир Рабенчук, Валентина Сторожук і Олена Вітенко, Василь Кобець і Михайло Стрельбицький, гості з Києва, голова обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Леонід Філонов, самодіяльні і професійні митці. Приємно було, що біля пам'ятника Василеві Стусу зібралося так багато молоді.

У кожному земляцькому слові бриніла щирість.

З вологими букетами осінніх айстр і жоржин їхали ми з Вінниці. І знову зупинялися вклонитися землі поета біля пам'ятного знака при в'їзді в Рахнівку. Споруджено тут і криницю. Хотіли набрати води, але виявилось, що криниця — бугафорська. Є начебто все, а води з глибини не нап'єшся. І подумалося про те, що ці дві криниці на батьківщині Василя Стуса, як два крила його пам'яті: жива, народна — і паперова, канцелярська. Одна — з глибини душі й осердя землі, інша — з календаря, зі службового обов'язку.

Хіба усі ми справді зрозуміли мистецтво жити за Стусом, збагнули усім розумом і серцем, чому він, молодий перспективний учений, талановитий поет, люблячий чоловік, відданий батько і син, свідомо пішов на самоспалення, гододну смерть у пермському таборі, а не врятував себе заради того, щоб сьогодні стати Героєм України за життя? Якби зрозуміли і пройнялися цим, відчули свою провину — були ж бо далеко не такими, то твори Стуса виходили б мільйонними накладами. Портрети його під вишиваними рушниками були б у кожній світлиці поруч із Тарасовими.

І Україна на вісімнадцятому році відродження своєї незалежності теж була б іншою.

Ганна ШЕВЧЕНКО,
м. Донецьк
Фото автора

15 вересня у Донецьку стартував літературно-музичний проект “Стусове коло”, приурочений пам'яті поета, правозахисника, Героя України Василя Стуса, постать якого — символ незламності духу, сміливості й сили, що кинув виклик системі, яка звикла трошити все живе, прекрасне...

Поет, чие життя закінчилося 1985 року в карцері табору особливого суворого режиму ВС-389/36 у селі Кучино Пермської області, казав: “Або світ прийме мене таким, як я є, як мене народила мати — або вб'є, знищить мене. Але я — не поступлюся!” Саме цими словами відкрив літературно-музичний вечір син поета Дмитро Стус, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, редактор журналу “Київська Русь”.

Захід, а точніше, низку заходів, що у найближчому майбутньому побачать мешканці східних регіонів — Донеччини та Луганщини, готували згідно з Указом Президента України про вшанування 70-річчя з дня народження Василя Стуса за підтримки Міністерства культури і

РЕАНІМАЦІЯ ДУШІ

туризму України, громадських організацій та Донецької обласної держадміністрації.

Мовою музики, поезії, театру і спогадів сина поета Дмитра Стуса було відтворено незбагненну атмосферу, що не просто нагадувала про драматичні події біографії Василя Стуса, а й відкривала цілий світ почуттів, прагнень, нестерпного болю, який не ламає, а, навпаки, є джерелом сили й натхнення у світом пошани до одвічних цінностей: рідної землі, пісні, кохання, сім'ї, правдивого слова, людської гідності — Стусове коло.

Злочин — не реагувати на шовінізм та приниження культури й мови українського народу, подвійні стандарти та грубі порушення прав людини. “Як же можна миритися з тим особливим інтернаціоналізмом, який може призвести до згуби цілої духовної одиниці людства? Адже нас — за 40 мільйонів,” — писав В. Стус у листі до Андрія Малишка.

“Я боровся за демократизацію — а це оцінили як спробу звести наклеп на радянський лад; мою любов до рідного народу, занепо-

коєння кризовим станом української культури кваліфікували як націоналізм; мої невизнання практики, на ґрунті якої виросли сталінізм, беріївщина та інші подібні явища, визнали як особливо злочинний наклеп. Мої вірші, літературно-критичні статті, офіційні звернення до ЦК КП України, Спілки письменників і до інших офіційних органів сприйняли як докази пропаганди й агітації...” — коментував В. Стус рішення суду 1972 року, за яким його вперше ув'язнили.

Образ поета відтворював актор театру російської драми ім. Лесі Українки Роман Семисал. Дмитро Стус зачитував уривки з листів, ділився спогадами, розповідав про нелюдські умови, в яких жив і працював його батько на засланні. Простір залу наповнювався етно-роковими мотивами й глибоким голосом Галини Тельнюк, вокалістки музичного колективу “Сестри Тельнюк”. Це, мабуть, єдиний з-поміж відчизняних колективів, пісні якого — справжня по-

езія Павла Тичини, Євгена Маланюка, Івана Драча, Станіслава Тельнюка, Василя Стуса. Ритм, сила співу, хвилюючі емоції українського поетичного слова, п'янка мелодійність...

Марія Олійник, заступник голови Донецького обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка наголосила, що “Стусове коло” розпочинає свою роботу в Донецьку, адже Василь Стус у цьому місті прожив найдовше. Проект згодом побачать у багатьох містах України, фінальний виступ відбудеться у Києві.

Організатори оцінюють захід передусім як просвітницький, орієнтований на молодь, що сьогодні часто вимірює життя шкалою матеріального, роблячи висновки, спираючись на показники комерційного успіху. “Стусове коло” прямує до протилежного полюса, де найцінніші якості людини — безкомпромісна чесність перед собою і непохитна принциповість.

“Ми намагалися здійснити реанімацію душі, — зізнається Галина Тельнюк. — Постать Стуса — світла, сильна і непереможна. Попри весь трагізм його життя, він був надзвичайно світлою людиною. До поезії Стуса можна доторкатися лише тоді, коли робиш це щиро”.

Олена ЛЕОНТОВИЧ

Повернулись ключі журавлині,
І ім'я їм уже — леґіон.
Та не всі ще вони долетіли...

Ще в дорозі журавка одна. Це — Людмила Коваленко, письменниця, громадська діячка, дружина Михайла Івченка, таланти якого в леті згубили чорні круки тоталітарного режиму.

...Ніщо не пророкувало трагічної долі дочці Івана Коваленка із роду українських козаків і його дружини Олени, яка походила з грецького роду Тохтарових. Назвали батьки Людмилу, ніби провіщаючи, що вона справді буде милою людям і красою, і душею. І сталося це дня 25 вересня 1898 року. Неозорі степи Приазов'я поблизу Маріуполя виколхали дівчинку. Зросла вона щирою та відкритою людиною, пишна на вроду, гостра на язик, всотуючи батьківську непримиренність до несправедливості та материнську чутливість.

Після закінчення гімназії в рідному містечку Людмила 1914 р. вступила на Вищі жіночі курси в Києві, що називалися Університетом Св. Ольги на противагу Університету Св. Володимира, куди дівчат не приймали. Обрала слов'яно-російський відділ історико-філологічного факультету. Вчилася завзято. Та потяг до громадської справи виявився вже в молоді літа. 1916 року вісімнадцятилітня дівчина поїхала на фронт спочатку як працівниця “Земського Союзу”, а пізніше, після іспитів, — від Червоного Хреста. Бути сестрою милосердя — її покликання.

Після повернення до Києва Людмила продовжила навчання і стала свідком буремних подій наступних років: становлення української державності, визвольних змагань, терору червоних, свавільля білих.

Бачене й пережите стало згодом історичною основою для одного з романів трилогії “Наша, не своя земля”.

У період Гетьманату вона викладала мову на курсах українізації для співробітників Генерального суду, за більшовиків — для співробітників Ніжгортресту та Будівельного тресту в Києві.

У ті роки Людмила зустріла свого судженого, Михайла Івченка, талановитого письменника. Під час голоду 1921 року родина виїхала в Лубні (відроджуймо правдиве звучання і написання назви українського міста, яке змінила радянщина!) вже втретє з донечкою Галиною (1920 р. н.). Там організували літературний клуб, що об'єднав місцеву інтелігенцію. Три роки проживши в Лубнях, подружжя Івченків повернулося до Києва.

Людмила Коваленко заявила про свою літературну обдарованість 1926 року, надрукувавши оповідання “Кулька” в журналі “Нова громада”, що його редагував О. Варрава, а секретарем був Григорій Косинка. Пізніше молода письменниця співпрацювала з журналами “Червоний шлях” та “Життя і революція”.

Твори Людмили Коваленко rado привітав Павло Тичина.

У ті роки Людмила, красуня-грекinya, як писав Б. Антоненко-Давидович, була у вири літературного життя Києва. Вона часто виступала в літературних дискусіях, вміло захищаючи та даючи “доброго одкоша” критикам своєї й чоловічої творчості.

1928 року народилася друга донька — Олена. Квітнути б талантам, творити, радіти сімейному щастю, ростити дітей...

Та вдарили громи. Розпочався вигаданий процес СВУ. Заарешту-

вали академіка Сергія Єфремова, громадського діяча, критика Андрія Ніковського, директора Першої української гімназії ім. Т. Шевченка (потім трудової школи) Володимира Дурдуківського, викладача школи Гермайзе, діяча Української Автокефальної Церкви Володимира Чехівського, письменницю та громадську діячку Людмилу Черняхівську-Старицьку та багатьох інших. І серед них — Михайла Івченка. Про нього Борис Антоненко-Давидович писав: “Замріяний, незважаючи на свій уже немолодий вік, одірваний від поточного життя, він, поза літературою й родиною, цікавився тільки філософією, ба навіть листувався з Рабіндранатом Тагором”... Ні він, ні дружина “ні за яких урядів на Україні не вступали ні в які політичні комбінації, — продовжує Антоненко-Давидович, — й бу-

вали письменниками, художниками, вченими... І це піднімало дух, кликало до праці. Людмила Коваленко була заступником голови Товариства українських жінок на еміграції (ОУЖЕ) і редактором їхнього журналу “Громадянка”. Водночас писала новели, повісті, п'єси, а під псевдонімом Л. де Маріні — сатиричні оповідання. Співпрацювала з кількома газетами і журналами.

Людмила Коваленко раділа першому успіху своєї Лесі, красуні з великими та виразними очима, з довгими косами, яка успадкувала літературний талант батьків і писала під псевдонімом “Леся Оленко”. Серце матері, ледве встигнувши зрадiti, отримало страшний удар: донечка, єдина радість, трагічно загинула 21 вересня 1947 року. Леся була “незвичайно талановита. Мала легке перо, гостре спос-

нею Української православної консисторії.

Людмила Коваленко постійно друкувалася в часописах “Наші дні”, “Час”, “Арка”, “Молоде життя”, “Нові дні”, в деннику “Свобода”, продовжувала редагувати журнал “Громадянка”. Крім художніх творів, вона написала ґрунтовну розвідку, присвячену Українському Червоному Хресту за часів УНР і Другої світової війни в Києві та була ініціатором і редактором одноготомного видання “Україна: Енциклопедія для молоді” (1971). Видавництво Української Православної Церкви в США видало дві збірки її оповідань на релігійні теми: “Віта Нова” (1957) та “Давні дні” (1960).

У канадському видавництві “Ми і світ” 1956 року побачила світ збірка її п'єс “В часі і просторі”.

Попри все, що довелось пережити, письменниця вірила в краще життя, вважала, що людина прийде до гармонії технічного прогресу і природи. Цією вірою перейняті п'єси “Героїня вмирає у першому акті” та науково-фантастичний роман “Рік 2245”. Письменниця вірила, що Україна відродиться духовно, що до неї прийждатимуть лікувати душу, а її природа вчитиме людей любові й проганятиме зло із серцець. Вона мріяла, що людина стане вільною, здоровою, зі “спокійним духом”, а праця буде “для радощів, для насолоди творення”.

Іноді трапляється, що остання книжка автора виходить у світ вже після його смерті, ніби ствердуючи цим продовження духовного життя письменника. Саме так сталося з повістю Людмили Коваленко “Тиха вода” (1973). Центральна постать її — видатний український вчений-історик, засновник Товариства “Стара Громада”, яке об'єднало молоді сили і стало генератором національного відродження. У слові “Від автора” Людмила Коваленко пише, що звернулася до цієї теми, адже її завжди цікавило питання “про оті вибухи національної свідомості, які не перестаючи ідуть в Україні, — козаччина, Котляревський, Шевченко і братчики, Антонович і Стара Громада і так аж до 1917 р.” У повісті Л. Коваленко зображує процес усвідомлення молодого покоління себе українцями в кінці 50-х років XIX ст., мужніння їхніх переконань, бажання більше дізнатися про свій народ, гуртування свідомого київського студентства навколо Володаря, як називали друзі Володимира Антоновича, і початок боротьби за утвердження України.

13 червня 1969 року закінчився земний страждений шлях Людмили Коваленко далеко від України, у штаті Нью-Джерсі. На українському кладовищі в Бавнд-Бруку лежать дві гранітні плити (мати перевезла урну з прахом доньки). У написі на плиті Лесі — високе, позбавлене зменного болю почуття: “Будь же ти вояк благословенне, що прийшло, розквітло, відійшло”. На плиті Людмили Коваленко з оптимізмом стверджується: “Нашому роду нема переводу”. Як заповіт.

І саме тому, що козацькому роду нема переводу, ім'я письменниці Людмили Коваленко не загубилося на шляхах світового українства. Її небіж киянин Володимир Коваленко, видатний учений-кібернетик, академік, батько українського лазера, у наукових американських мандрах, не встигнувши через радянську систему зустрітись з тіткою, відшукав її сліди у США, привіз подаровані тамтешніми українцями книжки Людмили Коваленко та публікації про неї. Так стало можливим повернення її імені на Батьківщину.

Святом повернення з небуття став 1996 року літературний вечір, який з ініціативи автора цих рядків організував професор Федір Пугреbenник у циклі “Видатні жінки України” в Будинку вчителя. На ньому вперше в новітній Україні прозвучало ім'я талановитої письменниці Людмили Коваленко, було мовлено слово про неї, актори читали її твори.

Віriamo, що цього 110-го року з дня народження журавочка вже остаточно долетить до любі Батьківщини, твори письменниці побачать світ в Україні, творчість стане відомою українському загалу і наша література збагатиться ще на одне славне ім'я.

21 жовтня о 17.00 в Національному музеї літератури України відбудеться вечір пам'яті Людмили Коваленко до 110-ої річниці з дня народження за адресою: вул. Богдана Хмельницького, 11.

УКРАЇНСЬКА ЖУРАВОЧКА ШЕ В ДОРОЗІ ДОДОМУ

ли відомі як гостинні господарі й цікаві співбесідники”.

Враз життя було зламане. Умовно засудженого на три роки М. Івченка знову заарештували під час ежовщини, заслали на Північний Кавказ, де він помер від сибірки. За іншою версією, звільнений, він поїхав на Північний Кавказ і помер там 16 жовтня 1938 року.

Під косу потрапило життя Людмили Коваленко. Її відлучили від творчості, вона спізнала розпуку самотності. Її більше не друкували. Блискуче володіючи французькою мовою, почала перекладати твори Вольтера, Мопассана (разом із братами Рильськими), “Тридцятилітню жінку” Бальзака, “На щастя дамам” Золя, “Грозову ніч” Жоржа Дюамеля. Попри те, що ім'я Людмили Коваленко забули, в 60-ті роки в Києві видавали її переклади.

Під час Голодомору не стало й цих заробітків. Маючи мізерний пайок для службовців (для голови сім'ї — чверть фунта хліба, а для утриманців — одна восьма фунта на день), Людмили Коваленко почастило влаштуватися в дитячу бібліотеку, де її застала війна. З перших днів приходу німців до Києва письменниця віддавала весь свій час створенню Українського Червоного Хреста, де завідувала відділом допомоги полоненим. У січні 1942 року вона їздила до Рівного разом із відважною Христею Кононенко клопотатися про звільнення українських полонених з німецьких таборів.

Війна назавжди розлучила Людмилу Коваленко зі старшою донькою. Галина мріяла про сцену, 1940 року поїхала в Москву здобувати акторську освіту. Там вийшла заміж за Г. Саакяна, у червні 1941 р. народила доньку.

У роки війни помер Людмилин батько, а 1943 р. не стало мами.

1943 року вона з дочкою потрапила до ешелону оstarбайтерів.

У Львові їм поталанило вирватися з потяга: забрала львів'янка Люба Луцька і влаштувала в родині адвоката В. Бемка. Він зареєстрував Людмилу Коваленко як служницю.

У Львові вони жили близько року, і Людмила Коваленко опублікувала в журналі “Наші дні” драматичний етюд “Неплатонівський діалог” (1943).

1944 року, тікаючи від большевицького “раю”, мусила виїхати спочатку на Лемківщину, потім до Австрії. Жили в Мюнхені, в таборах переміщених осіб. Але вона була серед близьких за духом людей, спілкувалася з однодумцями:

тережливе око, багату уяву, чималу мистецьку культуру...” У її перших творах не відчувалася рука початківця. Так характеризував молодого письменника Богдан Романенчук, відомий видавець, який 1953 року у Філадельфії видав єдину збірку Лесі Оленко “Зелені дні”, до якої увійшли однойменна повість і два оповідання “Навернення” та “На Дніпрових кручах”. Він поставив і післямови лише ініціали, та їх легко розшифрувати, якщо знати про його подвижницьку діяльність і назву видавництва — “Київ”.

Втрата доньки (старша залишилася за залізною завісою) була неймовірно болючою. Рана в серці самотньої матері ніколи не загоїлася. Із Галиною Людмила Коваленко листувалася, але, щоб унебезпечити її від переслідувань, писала як знайома через родину брата, що мешкала в Чехословаччині. Вона сховалася під псевдонімом “Коваленко”, своїм дівочим прізвищем. У листі до Владимира Мстислава згодом писала: “Але дуже прошу Вас, не пов'язуйте імені Івченка з моїм літературним псевдо “Л. Коваленко”. Для мене це дуже важно, щоб ці два імені ніколи не в'язалися в одне, бо там є ще брати Івченка і їхні родини, — і не хочу відповідати за те, що їх знову будуть тягати. Досить вони витерпіли за брата! Тому дуже і дуже наполегливо прошу Вас, у повідомленні про стипендію розкрити тільки Лесі псевдо (Л. Оленко), а моє псевдо не згадувати! Якщо будете писати про те, що більшовики лають Л. Коваленко — не в'яжте цього з Івченком, а якщо можна — не згадуйте, що це жінка. Нехай собі шукають якогось Л. Коваленка! Це для мене значно безпечніше”.

Згорьована, але не зломлена приїхала Людмила Коваленко 1948 року (за іншими даними, 1950) до Нью-Йорка, своїм життям підтвердивши слова героїні трилогії “Наша, не своя земля”: “Нема такого на світі, чого б українська жінка не витримала!” Вона почала працювати редактором на радіостанції “Голос Америки”, увійшла в коло української громади, стала членом Об'єднання українських письменників “Слово” та Спілки українських журналістів Америки. Активно займалася літературною творчістю і громадською діяльністю.

Окремою царинною Людмили Коваленко була харитативна і релігійна робота. Вона стала головою Українського Православного Сестринства і єдиною жінкою-членки-

Крім окремого видання, п'єси Л. Коваленко потрапили і на сцену. Ще в Німеччині у 40-х роках відомий український режисер Володимир Бловацький здійснив постановку п'єси “Домаша”, а згодом її поставив і український театр в Австралії.

Людмила Коваленко оприлюднила 1958-го роман-утопію “Рік 2245”.

Збірка “Дві краси” (Торонто, 1965 р.) об'єднала новели й оповідання різної тематики. Одне з них присвячене Тарасові Шевченку. В оповіданні “Іменем революції” авторка змалювала трагедію загибелі українського патріота від рук червоних та горе його матері. Надзвичайно колоритно написані лемківським говірком оповідання “Зурочений” та “І снилися лемкові гори...” Теплим гумором зігріті оповідання “Як я вивчала англійську мову”, “Мій друг Зіночка”, “Лисогірська відьма”.

У головному творі — трилогії “Наша, не своя земля” (1964—1968 pp.) автобіографічні романи “Степові обрії”, “Прорість”, “І окрадену збудили” — подано широку панораму життя з останньої чверті XIX ст. і до другого десятиліття XX ст. Змалювано історичні катаклізми, ареною яких стала Україна: боротьба за державність, радянська влада з її нищенням споконвічного господарювання на рідній землі. Головна героїня Муся “відкидала для свого народу ставновище другорядного і вимагала для нього першого місця на його землі. Вона йшла на муки, втрату родини, на довгі роки поневолення і пізнішу втечу... Таке майбутнє вибрала собі вона, перейшовши вулицю”. Ці слова писала авторка про себе...

ГАРСІА МАРКЕС — ПРЕЗИДЕНТ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Уляна ГЛІБЧУК
Фото Олесь ДМИТРЕНКА

На перший погляд, це неподружні речі — фестиваль мовно-новістив “Марія” та відзначення 80-ї річниці з дня народження Гарсія Маркеса. Однак саме в рамках фестивалю проходила міжнародна конференція “Вплив магічного реалізму Г. Маркеса на світовий та український культурні процеси”. Національний академічний драматичний театр ім. І. Франка гостинно приймав учасників і гостей, а модерували на конференції Лариса Кадирова та Дмитро Дроздовський.

Оскільки серед знавців творчості Маркеса було багато іноземних фахівців, то робочою мовою обрали англійську. Тож конференція проходила на високому рівні, й наші та іноземні фахівці зуміли злитися в англійській мові. Я навіть пишалася, смакуючи модуляції не лише Жан Франко з Колумбійського університету, а й Олександра Пронкевича з Харкова. Тим паче, що українськомовній решті пообіцяли за тиждень презентувати збірник доповідей рідною мовою.

Микола Жулинський, директор Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України, вступне слово розпочав українською:

“У рамках указу Президента України Віктора Ющенка 2008-й — рік діалогу культур. І дуже приємно, що діалог ведуть навколо такої унікальної постаті у світовій літературі, як нобелівський лауреат Габріель Гарсія Маркес. Уявляю, як іноді на вулицях Боготи з’являється броньований автомобіль у супроводі агентів секретної служби. Люди, які бачать автівку, вважають, що то виїхав президент Колумбії. Насправді ж у ньому виїздить президент світової літератури. Можливо, він перетинає Боготу “мерседесом”, можливо, поряд з ним його дружина Мерседес... Але я переконаний, що мільйони людей хотіли б побачити цього дивовижного президента світової літератури. Ця посада не виборна, вона — довічна. Його “Сто літ самотності” не оминули жодного українського інтелігента, й ми можемо говорити про те, як світосприйняття української людини перегукується зі світосприйняттям Маркеса.

На нього магічно вплинули розповіді його бабусі, але українські письменники теж черпали нат-

Лариса Кадирова, Микола Жулинський, Дмитро Дроздовський

хнення із розповідей батьків і дідів. Це ті перекази, легенди, небиліці, які продовжують жити у творах Володимира Дрозда, Євгена Гуцала, Василя Земляка... Можна назвати багато письменників, у творах яких образна доміманта схожа з Маркесовою. Ми в Україні надзвичайно чуттєво сприйняли цього великого майстра прози. Тому всіх вітаю від імені Президента України і від імені Інституту літератури, в якому чимало дослідницьких праць присвячено знаменитому колумбійцеві. Зокрема хочу згадати Юрія Покальчука, який так рано пішов від нас, і вклонитися його пам’яті. Він перекладав багатьох латиноамериканських письменників”.

Салім Бабуллаоглу, головний редактор журналу “Світова література” (Азербайджан):

“Дуже радий, що беру участь у цій конференції. Тут сфокусувалися і переплелися три важливі теми: фестиваль мовно-новістив “Марія”, відзначення 80-річчя Маркеса і конференція, присвячена діалогові культур. Я підготував доповідь “Найкращий вплив у світі” про вплив Маркеса на азербайджанську культуру та літературу. Мабуть, велика література тим і цікава, що саме через неї отримуємо підтвердження власним почуттям, думкам, прагненням. Ми наче з полегшення можемо сказати: якщо Маркес пише, то так воно і є. Хоч би де ми жили, у нас одні й ті самі проблеми і, мабуть, одні й ті самі відповіді на складні питання...”

— **Тобто відбувається процес впізнання...**

— Так, впізнання і пізнання. Завжди кажу тим, хто вперше виїжджає за кордон: “Насамперед ви відчуєте, що в людей, які там живуть, почуття, як і в нас”. Звичайно, ми пізнаватимемо і відмінності. Але, на мою думку, ті відмінності лише доповнюють нашу схожість.

Латиноамериканська література за темпераментом дуже близька до азербайджанської. Один з перекладачів Маркеса сказав, що Маркес не з Маконди, а з азербайджанського містечка, хоч українці теж наполягають на подібності темпераменту й енергетики...

Сергій Борщевський та літературознавець Ольга Реаль-Нахарро (Мексика)

— **Саліме, а як живе ваш журнал і як у вас справи з перекладачами?**

— Наш журнал — це друкований орган Спільки письменників Азербайджану. Нещодавно у нас вийшла антологія письменників ГУАМ, тобто Грузії, України, Азербайджану та Молдови. До антології увійшли твори дев’ятох українських авторів. З Дмитром Стусом, головним редактором літературного журналу “Київська Русь” ми створили ПЕН ГУАМу — організацію письменників ГУАМ і періодично друкуватимемо у нашому журналі твори українських митців. Тим більш, що з перекладачами проблем не буде.

У послідовного перекладача латиноамериканської літератури **Сергія Борщевського** дізнаюся, що нового чи цікавого про Маркеса сказали літературознавці на міжнародній конференції.

“Я не вирізняв би лише Гарсія Маркеса. У зв’язку з літературним бумом у Латинській Америці слід назвати Хуана Рульфо, Алехо Карпентьєра, Хуліо Кортасара, Вархаса Льюсу і ще не відомого в нас Мануеля Скорса. Всі вони спричинили літературний бум у 70-ті.

Вплив на світові культурні процеси можуть бути безпосередні й опосередковані. Витоком творчості Гарсія Маркеса була народна творчість. Вважаю, що саме Карибське узбережжя з його багатим фольклором

вплинуло на творчу свідомість молодого Маркеса. До речі, за словами письменника, він саме на узбережжі Карибського моря почувається впевнено. Якщо згадувати українську літературу того часу, то опосередкований вплив Маркеса спостерігаємо у творчості Василя Земляка.

Зрештою Маркес теж зазнав впливу на свою творчість. Про його “Осінь патріарха” можна говорити у контексті творчості Алехо Карпентьєра. Тобто все має початок.

Тоді, як в Україні з’явився роман “Осінь патріарха”, наклад журналу “Всесвіт” був 70 тисяч примірників. Якби хтось із українських письменників написав щось так само талановите, то світ про це не дізнався б. Такий твір ніколи не вийшов би у світових перекладах. Тобто саме переклад надавав можливість поширювати справжню культуру і долучати до неї читача.

Якщо твір не перекласти, то його й не існуватиме. Наприклад, у нас тривалий час не перекладали Кафку. Це означало, що для широкого кола читачів такого письменника не існувало. У цьому і полягає роль, навіть місія перекладу. Певен, що людина, яка у радянські часи прочитала Маркеса та інші шедеври світової літератури, вже інакше дивилася на світ. Оце і є опосередкований вплив.

— **Чи був таким самим потужним вплив латиноамериканської прози на європейську літературу? Насільки стійкою виявилася її традиція до впливу магічного реалізму?**

— Складно надати чітку відповідь... Знаю лише, що на всіх відомих латиноамериканських письменників європейська література мала не менший вплив. Усі вони деякий час жили в Європі. Зокрема Маркес закінчив кінематографічну школу в Римі. Часто його твори нагадують репортажі або хроніки. “Осінь патріарха” — це хроніка роду Буендіа. Тож у старенькій Європі Гарсія Маркес багато навчився.

Це стосується Вархаса Льюсі і Кортасара. Крім того, термін “магічний реалізм” сформулювали саме у Європі. Гарсія Маркес вважає себе письменником-реалістом. І я йому вірю. Хіба його провина, коли те, що цілком природним видається у латиноамериканській країні, Європа може сприйняти за екзотику?

Мабуть, після Гоголя, який ще задовго до Маркеса започаткував ірреальну прозу, Україна також цілком природно сприймає творчість латиноамериканців...

Яцек Ключковскі та Дмитро Малаков

Валентина ДАВИДЕНКО
Фото Олесь ДМИТРЕНКА

Будівлі архітектора В. Городецького є в різних містах Польщі, крім Варшави. Там, кажуть, не дали втілити проекти його конкуренти. У Києві у видатного архітектора конкурентів

немає. На щастя, і новітні руйнівники старої київської архітектури не посягають на ці мистецькі феномени блискучого будівничого. Творчий виклик Городецького своєму часові як ніколи актуальний для нинішнього Києва з його будівельним бумом, що руйнує гармонійний образ міста.

ТВОРЧИЙ ВИКЛИК ГОРОДЕЦЬКОГО

У галереї “Боттега” відбулася презентація альбому “Городецький. Виклик будівничого”, який був відзначений як кращий арт-проект 2008 року Національним конкурсом “Краща книга України”. Автори ідеї — шеф-редактор видавництва “Грані — Т” Діана Ключко та Петро Бєвза — візуальна концепція і дизайн альбому. Текст, архівні матеріали та примітки Дмитра Малакова, відомого науковця Музею історії Києва, автора численних видань, присвячених архітектурним пам’яткам України, блискучого знавця життя і творчості Городецького.

Чотири основні будівлі цього неповторного митця у нашій столиці автори книги спробували візуалізувати як окремі розділи й етапи його творчого виклику тогочасній архітектурно-будівельній практи-

ці. На їхню думку, В. Городецький у створенні загального образу будівлі спирався на “аналогію стилів”, його будівлі конструктивні, але, за словами професора філософії Сергія Кримського, “скульптура розігрує новий сюжет. Його архітектура — це фантазування на те-

ми архітектурних стилів часу, що минув, проте утверджується знову через активне нагадування. Тому споруди Городецького не просто дублюють якісь стилі — в них є певна примарність. Це і не спогад, і не реставрація. Минуле — наче нерезалізовані колись залишки, які ми у власному відчутті втілюємо зараз. Так реалізуємо минуле і так у ньому живемо!”

Альбом — перша спроба за часів незалежної України подати творчість видатного архітектора як мистецький феномен, який і нині продовжує впливати на міський ландшафт і художній образ центру Києва.

У презентації альбому взяв участь Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Польща в Україні Яцек Ключковскі.

ВІКТОР БРОНЮК: «КЛЮЧІ ДО МРІЙ — У РУКАХ КОЖНОГО З НАС»

3 25 вересня у музичних крамницях з'явився другий альбом вінницького гурту “ТІК” “ТІХИЙ”. У багатьох цей гурт у складі Віктора Бронюка (вокал, лірика, акордеон), Євгена Зикова (клавішні), Олександра Філінкова (барабани), Олексія Ліманця (бас-гітара), Яна Нікітчука (труба), Сергія Шамрая (тромбон), Олександра Пінчука (гітара) з кінця 2006 року викликає жвавий інтерес. Україна неодноразово відреагувала на появу дебютної пісні гурту “Олені”, думки, як завжди, розійшлися. Хтось приписував пісні політичний підтекст, когось шокувала простота й наївність, але про пісню всі говорили, і в цьому була маленька перемога гурту “ТІК”. Цю пісню, як і багато нових, можна почути всюди: вона лунає з автомобілів, в офісах і просто на вулицях під гітару. А знамениті “Білі рози” у виконанні гурту “ТІК”, стали запальною вінницькою полькою.

— Поза сумнівом, гурт “ТІК” — найяскравіше відкриття у постпостмаранчевій українській музиці. Країна заговорила про вас після презентації пісні “Олені”, яка відбулася наприкінці 2006 року. Яким був ваш шлях до такої гучної прем'єри?

— Не скажу, що він був тернистим. Ми бачили мету, зібралася команда однодумців, і ніхто не слухав нічий порад — ми вперто працювали. У групи “ТІК” не було ні модного продюсера, ні протекції влади — лише наполеглива праця, віра у справу. Усе це робило шлях до поставленої мети значно коротшим. — “ТІК” презентував свій дебютний альбом “ЛІТЕРАДУРА”, до якого увійшло 11 пісень та два бонусні відео. Чи сподівалися ви на такий успіх? Багато пісень молодь знає напам'ять, деінде навіть вигадують продовження текстів.

— Ми завжди прагнемо робити цікавий і високоякісний продукт. Наші пісні дають слухачеві сукупність образів, тож кожен може намалювати в уяві картинку. І доки людина творить, доти їй цікаво. Та мимоволі хочеться продовжити історію чи сюжет, і це в поєд-

нанні з доступними соціальними темами наближає пісні до життя. У нашій творчості немає агресії.

— Ставлення до Ваших пісень неоднозначне: хтось вважає їх примітивними, хтось — непристойними. Як Ви самі характеризуйте власну творчість, якого результату мрієте досягти?

— Ми дуже любимо свою роботу і вкладаємо в неї сили і натхнення, тому цінуємо кожне досягнення і визнання гурту. А найвища мета нашої діяльності — вдячна аудиторія, яка приходить до нас на концерти.

— Чи берете Ви участь у віртуальних проєктах, пов'язаних із популяризацією творчості гурту “ТІК”?

— У мене є сторінка в “Однокласниках”, а ось наші прихильники, наскільки мені відомо, достатньо активно спілкуються і “В контакті” і в ЖЖ і на Last FM.

— Як Вас сприймають колеги? Хтось допомагає, чи навпаки — ставить “палки в колеса”?

— Про це краще запитати у них самих. Не люблю порожньої балаканини. Для мене не має значення, хто і що говорить. Ми просто робимо свою справу.

— Всеукраїнський тур “Байки про оленів” набрав багато галасу навколо вашої творчості, створив масу легенд і чуток. А що запам'яталося вам, які цікаві ситуації траплялися, де вас найтепліше зустрічали?

— Дуже важко розповісти про тур кількома реченнями, про це можна було б говорити безкінечно. Це був наш перший тур, і кожне місце для музикантів було по-своєму цікавим і залишило безліч спогадів. А стосовно сприйняття, то майже всі концерти в рамках туру закінчувались “бісом”.

— Коли саме і де відбулася презентація нового альбому, скільки пісень увійшло до нього?

— Назвали його “ТІХИЙ”. До альбому увійшло 13 пісень та чотири бонусних відео. Презентація відбулася 25 вересня в київському клубі “Докер Паб”.

— Українська народна пісня “Ой піду я на гору круту” стала хітом. Здається, спочатку Ви не планували включати її до нового альбому, чому змінили думку?

— Придбайте альбом і зрозумієте. Ми цю пісню давно співаємо, але якось товариш спитав, чому не виконуємо її на концертах. Ми вирішили поекспериментувати. Людям подобається. У пісні немає нічого такого, лише гра слів. Перед цією піснею я завжди роблю підводку, наприклад: люди, зараз може комусь щось здатись, але не поспішайте викликати міліцію.

— Чи плануєте вже з новим альбомом гайнути за кордон — в Європу, Росію чи Сполучені Штати? Може, спробуєте свої сили на “Євробаченні”?

— Ще не вирішили, поживемо — побачимо. — Певно, вже маєте плани й на майбутнє. Є концепція третього альбому, пісні? Можливо, плануєте змінювати стиль?

— Спочатку презентуємо другий альбом, побачимо, як його сприймають слухачі. Потім вирішимо, що робити далі, час покаже.

— Що Ви побажали б українській громаді? Де, на Вашу думку, заховано ключі від добробуту українців?

— Не мрійте все своє життя, а хоч раз поживіть у своїх мріях, але зробіть для цього що-небудь. А ключі — в руках кожного з нас.

Розмовляв
Євген БУКЕТ

ТОТАЛІТАРНИЙ ПОПС

Олександр ЄВТУШЕНКО

Ви помітили, як наполегливо різні розважальні програми провідних каналів “проштовхують” різнокаліберні поп-штампи? Гламурний аудіосироп цілодобово і самовіддано транслюють так звані “поющіє труси”, а це зайвий раз нагадає мислячій людині про нашу безнадійну упослідженість стосовно сучасних європейських трендів. Нині попса як така — не просто яскрава цукерка із сумнівним вмістом, попса — це тоталітарна зброя у руках купки шоу-бізнесменів та медіа-магнатів, які разом творять правила гри на шоу-ринку, моду на поп-ерзац і, звісно, разом “варять бабки”. Наші горе-продюсери впевнені, що у цій країні продається лише “кітч”. Вони переконані, що “піпл усе схває” і на тій цинічній тезі будують свій бізнес.

Щоправда, “втюхування” цукерочки бідолашному “піплу” вимагає певних зусиль, зв'язків і коштів. Але гра того варта. Бізнесмени від попси шоу-бізнес звикли робити “під себе”, вправно використовуючи не світовий досвід, а найслабші місця вітчизняної ментальності й законодавства.

Рецепти створення попсового шлягера місцевого розливу надзвичайно прості. Перше, інтелектуальний зміст тексту пісні повинен бути мінімальним і не перевищувати “рівня плінтуса”, адже інтелект вбиває шлягер. По-друге, музичний супровід має бути тотожним тексту, тобто містити не менше 120 ударів на хвилину, такий собі танцювально-дискотечний там-там. По-третє, виконавиці слід випромінювати безмежну сексуальність, на сцені максимально роздягтися. По-четверте, відеокліп треба зробити “по-дорогому”, обов'язкові атрибути замощеного життя — лімузини, яхти, котедржі. Також має відбуватися “жирна” ротация на всіх престижних каналах. По-п'яте, жива презентація “зірки” повинна відбуватися у розкішній “гламурній” обстановці дорогого нічного клубу з якомога більшою кількістю телекамер із провідних каналів. Ось і все. Про такі найважливіші в усьому світі складові успіху, як провідний талант і харизма артиста, наші шоу-бізнесмени, напевно, й не чули. Головне, щоб хвилі потужних ротаций кліпів підняли рейтинг виконавця на якнайвищий щабель, адже лише в такий спосіб зростатимуть гонорари “зірки”. Також сприяє цьому процесу прокат її в різних нічних закладах (як правило, під плюсову “фанеру”), це часом приносить непогані дивіденди.

Ви помітили, що відкритих концертів “на касу” у нас майже нема? Причина проста — ніхто не хоче ризикувати. Штучно зіплена “зірочка” може просто не зібрати залу. Її господареві значно вигідніше продавати концерти корпоративним замовникам — тим, хто платить гарантований гонорар.

Як правило, корпоративні свята (дні народження фірми, керівників компанії або їхніх родичів) відбуваються під акомпанементом псевдо-шлягерів від псевдо-“зірок”. Щоб тих замовлень було більше, а гонорари вищими, йде тотальна окупація медіа-простору. І жодного значення не має те, чи подобається це глядачеві. Адже, як відомо, гроші не пахнуть.

Тоталітарний попс у нашій країні (в Росії — більшою мірою), як дзеркальне відображення, нагадає пам'ятний ще багатьом тоталітаризм ідеологічний. Там і там головний інструмент “обробки мізків” — технологія зомбування масової свідомості через ЗМІ, передусім електронні.

Ось вам і зворотний бік свободи слова в умовах безконтрольної й безмежної комерціалізації засобів масової інформації. Часто наші мізки промивають такими “шедеврами”, що мимохіть починаєш ностальгувати за радянськими художніми радами, які тоді всі ляляли. Коли в країні виникає епідемія якоїсь хвороби, медики на державному рівні проводять оперативні заходи, покликані припинити її поширення, зокрема запроваджують карантин. У нашій країні епідемія попсу набула — і це очевидно — загрозливих масштабів. Вона не шкодить вашій печінці або шлунку, але псує чи розбещує душу. Якщо врахувати, що цільова аудиторія попси — це юне покоління, яке ще не виробило імунітету проти гідного не смаку, небезпека зараження лише зростає.

Що може врятувати суспільство? Насамперед ефірний карантин у вигляді наповнення теле- і радіоефіру здоров'ям, живою, талановитою музикою, якої, повірте, у нас висічає. Не зайвим, здається, було б згадати і про художні ради, але без одіозних ідеологічних шор.

Ірина КОВАЛЬ-ФУЧИЛО
Фото автора

На фестивалі “Країна мрій” завжди чимало народних майстрів, які приїхали себе показати й на інших подивитися. Мою увагу привернули виробники майстра з Косівщини Романа Миколайовича Мицкана. І це не дивно, адже пропонує він намисто. Біля його столика і стенду постійно пурхає зграйка дівчат, та й дорослі жінки тут затримуються. Намисто дуже схоже на коралове, а зроблене з глини. Є кольорові й білі разки. Особливо пасує така прикраса до вишиванки, а буденну одягу робить святковою.

Розпитую майстра про його роботу, про мистецтво. Виявляється, що намисто для Романа Миколайовича — це засіб виживання. Він живописець і скульптор, але на намисто нині більший попит. “Це робота дуже важка, — пояснює майстер, — може,

НАМИСТО ДІВОЧОГО ЩАСТЯ

навіть шахтареві легше працювати, бо там простіше, а тут треба дуже довго вчитися. Я навчався 30 років робити намисто та керамічні музичні інструменти у формі тварин. Це колекційні художні речі”.

Роман Мицкан народився 1953-го, виріс під Косовом, живе в Косові. “Усе життя займаюся мистецтвом. Почав з різьблення по дереву. Працював у “Гуцульщині”. Це була велика фабрика, мала три тисячі працівників: ткачів, різьбярів, гончарів. Згодом після служби в армії перейшов на гончарство. Колись такої кризи не було, але мистецтвом не можна було займатися — такий був час. Та я тяжів до високого мистецтва: скульптура, живопис. Досі малюю й ліплю”.

Про керамічне намисто, що його охоче купує київське жіноцтво, пан Роман розповідає: “Намисто — це хліб насущний. Дійшов у тому певній вершині. Таке роблю в Україні тільки я, кажуть, що і в Європі та світі також. До всього ставлюся відповідально — не можу халтурити”.

Цікавлюся в майстра, яке намисто найкраще купують. “Важко сказати. Хто має гроші — бере дорожче. Дешеве, 5—10 грн, майже не беруть. Розкупувають за середньою ціною — 15—30 грн, але нижче, ніж 50—60 грн”.

Майстер каже, що для себе залишається мало часу. Замолоду писав вірші, багато читав. Потім засукав рукави і почав працювати. “Не знаю, що таке відпустка, вихідний. Моє життя — це робота. Працював ще на худож-

ньому комбінаті в Івано-Франківську, але його закрили”.

Роман Мицкан розповів про довгий і копійчий процес виготовлення намиста: “Спершу готую глину. Глина має бути чиста. Потім роблю замеси. Деякі намистинки кручу в руках, видавлюю, вирізаю, потім шліфую. Це складно. Люди вмють усе робити, а цього не вмють, навіть якщо вчу — не виходить. Учні гонорові: бачать, що не виходить, і беруться до іншої справи. Цю роботу, мабуть, онукові залишу, бо син подався в серйозну науку, побачив, що цього не зможе. Онук любить мистецтво...”

Отож сподіваємося, що й майбутні покоління українців не залишаться без намиста.

НА КУРСІ — ПІДВОДНІ СКАРБИ

Чорноморські глибини зберігають давні кораблі, міста й таємниці Всесвітнього потопа. Морське дно поблизу Кримського узбережжя підводним археологам знає тим, що тут за віки мореплавства потонуло безліч античних і середньовічних вітрильників; кораблі часів Кримської війни, літаки, субмарини і військові судна періоду Другої світової. Сенсаційною знахідкою стало підводне місто під Тарханкутом. Науковці вважають, що знайдений поліс — ще одне підтвердження теорії знаменитого океанолога Роберта Баларда, що Чорне море утворилося після Всесвітнього потопа, а частину Криму змили води Світового океану.

Віктор ХОМЕНКО,
Крим

У ПОШУКАХ ДАВНІХ МІСТ, НОЄВОГО КОВЧЕГА І “ВІРМЕНІЇ”

Відомий знахідкою “Титаніка” Роберт Балард уперше побував у Криму три роки тому: вивчав античні торгові шляхи від Босфору до Херсонеса. Але після цікавих знахідок, добре збережених завдяки чудовому природному консерванту — сірководню, вирішив дослідити чорноморське дно детальніше. Пройшов від Херсонеса до Карадагу і лише за тиждень разом з українськими науковцями виявив 412 кораблів, підводних човнів і літаків. Підводні роботи, які здатні занурюватися углиб на чотири кілометри, зафіксували на відеокameraх об’єкти, серед яких протаранене (вірогідно, піратами) середньовічне візантійське судно із 160 давніми керамічними амфорами, що залягло на глибині 140 метрів під Севастополем; військове судно Російської імперії “Катерина Друга”, яке загинуло 1914 року в битві з німецьким крейсером “Гебен”, мінний загороджувач “Прут”, що потонув 1942-го, радянський есмінець “Дзержинський”, німецький бомбардувальник “Юнкерс-88”, радянська субмарина “С-52”, теплохід “Ленін” та багато іншого.

Нещодавно світ облетіла ще одна сенсація: на узбережжі Тарханкута на глибині 14 метрів знайдено залишки печерних помешкань з рівномірними вікнами й сходами-плитами та поселення з будинками, храмами й шляхами, де вже виявили давній глек, жорна і чимало інших раритетів.

Вважають, що місто поглинуло море 7,5 тисячі років тому через Всесвітній потоп. Науковці гадають, що раніше на місці Чорного моря було неглибоке прісноводне озеро, з’єднане з нинішнім Азовським морем. Після чергового льодовикового періоду води Світового океану піднялися так високо, що Егейське море розмило частину суші, утворило протоку Босфор і бурливо наповнило те правічне озеро, утворивши Чорне море. Оскільки його солоність удвічі менша, ніж в інших морях та океанах, ця теорія досить реалістична. Це підтверджують і численні морські організми, якими всіяно скелі Бахчисарайського й Білогірського районів. На їхніх вершинах археологи знайшли чимало отворів від залізних кілець для швартування кораблів. Більш того, багато дослідників вважає, що саме в Чорному морі варто шукати сліди давніх цивілізацій, зокрема й залишки Ноєвого ковчега. Саме це сподівається довести наступного року Роберт Балард, який має надію знайти нові аргументи, що саме утворення Чорного моря стало підґрунтям біблійного опису Всесвітнього потопа й саме тут треба шукати ковчег Ноя.

Тим часом з’являються нові сенсаційні знахідки кримських аквалангістів.

Уже перші занурення під час серпневої підводної експедиції до ідеально збереженого корабля “Агнес Блейкі”, який потонув під

час Кримської війни неподалік Балаклавської бухти на глибині лише 70 метрів, принесли співробітникам Департаменту підводного спадку Інституту археології НАН України мушкет, гарматне ядро, шматок штурвала й пляшку вина, які з іншими знахідками відіслали на консервацію до Києва.

До речі, в цій експедиції побував Президент України, який торік узяв участь у піднятті з дна середньовічних амфор. Один із трофеїв, який Віктор Ющенко дістав на поверхню, керуючи штурвалом маніпулятора, фахівці оцінили в 100 тисяч доларів.

Днями завершилася спільна підводна археологічна експедиція українських й американських науковців, які досліджували Чорне море в пошуках потонулого в роки Другої світової транспортного корабля “Вірменія”, що його за масштабом трагедії називають чорноморським “Титаніком”.

Досьє: найбільша за кількістю жертв катастрофа на Чорному морі відбулася 7 листопада 1941 року. Тоді “Вірменію” атакував німецький літак-торпедоносець. Санітарний корабель пішов під воду за чотири хвилини. На борту “Вірменії”, яка перевозила поранених із чотирьох шпиталів Севастополя і Ялти, перебувало понад сім тисяч осіб. Врятуватися вдалося лише вісьмом.

Хоч самого корабля знайти не вдалося, вчені задоволені результатами роботи, адже під час пошуків у глибині моря вони знайшли кілька десятків затонулих кораблів різних епох.

Це вже третя спільна експедиція Національної академії наук України й Американського університету міста Родайленда, фінансування якої взяла на себе США. Експедицію проводив Департамент підводного дослідження НАН України й Університет Родайленда. На океанографічному судні “Слідопит” Центру морських перевезень американського військового флоту унікальна апаратура, якої в Україні бракує, розповіла керівник американської дослідницької групи Кеті Кроф. А сонар і компактний підводний апарат “Роб” не мають аналогів у світі, тож це дає можливість за їхньою допомогою детально обстежувати дно й проводити відеозйомку об’єктів.

Американці зазначили, що хоч і побували у багатьох морях і океанах, але досі не бачили такої кількості раритетів на незначній площі, як біля Кримського узбережжя. “Ми знайшли багато нового й цікавого у водах Чорного моря, тож сподіваємося, що у нас буде можливість повертатися сюди ще не один рік”. (Проте не раз соромили дослідників прикрі наслідки нашої техногенної діяльності останніх десятиліть. Наприклад, дуже здивував усіх акванавтів побутовий холодильник, знайдений аж за 100 метрів від берега. Як він потрапив так далеко від узбережжя, не можуть зрозуміти навіть учені).

Для України ця експедиція особливо важлива, бо згідно з указом Президента, місце загибелі санітарного теплохода “Вірменія” оголосять підводним меморіалом, адже на борту корабля перебували тисячі наших земляків, — зауважив начальник Департаменту підводного спадку Інституту археології НАН України Сергій Воронов.

В архівах зазначено п’ять точок, де могли перебувати залишки “Вірменії”, але всі вони виявилися недостовірними. Та місце загибелі корабля обов’язково виявлять нові пошуки. Цьому мають прислужитися й висновки вітчизняного гідрографічного судна “Почаїв”, здійснені за допомогою геологографічного комплексу “Пошук”.

Об’єкти, що вже знайдені, — це досягнення в царині археології. Найцінніші артефакти започатковують велетенську колекцію Музею морської історії, який створюють в Севастополі. Музей стане базовим для реконструкції й реставрації піднятих з морського дна унікальних речей.

ЗУХВАЛИШАЮТЬ ПОТРОШИТЕЛІ ДНА

Треба поспішати з пошуками підводних скарбів, зауважує Сергій Воронов, бо чорні аквалангісти знищують нашу історію. Нині вони особливо активно грабують пам’ятки, які дісталися нам у спадок від багатокілової історії цивілізації. Приміром, частинами розкрадають англійський вітрильник

часів Кримської війни “Агнес Блейкі”, витягають із трюмів предмети побуту й навіть продукти харчування. Знаємо, що хтось підняв із корабля старовинний унітаз і продав. З теплохода “Ленін” встигли викрасти ринду, секстант, штурвал...

Щовихідних антикварні ринки Києва, Севастополя й інших міст поповнюються трофеями із глибин Чорного моря: іржавими якорями, штурвалами, риндами, амфорами... Все найцінніше скуповують майже без торгу вітчизняні й закордонні колекціонери вищого рангу. Частішають випадки продажу різного озброєння. Часом на чорних ринках можна зустріти охо-

чих продати кулемети й автомати. Підводні грабіжники не соромляться манджувати кортиками й шаблями, хоч такий гешефт підпадає під покарання.

Вартість кожної такої знахідки залежить від того, з якого корабля вкрадено річ і до якої історичної епохи вона належить. Найбільший попит і ціна предметів XVII—XVIII століть із бронзи й міді. Будь-який напис на штурвалі чи ринді автоматично збільшує їхню вартість на порядок. Розгоряються апетити колекціонерів на предмети епохи Відродження, які нині покояться на морському дні. Був випадок, коли з Каламітської затоки витягли навіть... танки, що затонули разом з німецьким транспортом “Санта-Фе”. Правоохоронці негайно їх відібрали, а згодом... були змушені повернути за рішенням суду: чорні аквалангісти підняли самохідні гармати за півроку до того, як Закон про охорону культурного спадку набув чинності. Вони вважали, що продадуть раритетну механізовану зброю за мільйони, але очочих придбати іржаві залізяки не виявилось, бо провезти такі знахідки через кордон все одно не можна. Один із тих танків досі догниває в одному із дворів Севастополя. Втішає лише те, що чорним підприємцям поки що не доступні глибини понад сто метрів, адже саме там у сірчановодневому шарі зберігається найбільша кількість цінностей.

SOS

Біда в тому, що сучасною кримською Меккою стають не лише платні покази туристам під керівництвом інструкторів найефектніших експонатів часів минулих війн і катаклізмів. Поруч зухвало й не втомно орудують чорні аквалангісти, незважаючи на те, що під м’яким килимом водоростей лежить безліч небезпечних для життя боезапасів — найбільше періоду Другої світової війни. Вони не зважають на безпеку й правило легальних клубів аквалангістів: “дивись на все — не чіпай нічого”.

З викинутими на берег після штормів боеприпасами в різних кутках узбережжя можуть оперативно впоратися фахівці МНС. А те, що лежить на морському дні, навряд чи вдасться знешкодити, кажуть рятувальники.

Між тим члени Кримської федерації дайвінгу давно помічають зникнення боеприпасів у різних місцях узбережжя. Найактивнішим воно стало цього літа. Приміром, на німецькому транспорті “Волга-Дон”, що потонув неподалік західного узбережжя Криму, “боеприпаси витягають з трюмів цілими ящиками, а на місці мін, що не розірвалися, нині викопано ями, а боеприпаси зникли”.

Хоч про це відразу ж повідомляти в Департамент охорони підводного спадку, в СБУ, але невідомі нелегали продовжують кримінальну роботу досі. Турбує й те, що кількість нелегалів невпинно зростає.

За підрахунками активістів офіційних дайв-центрів, їх уже близько 80%. Саме стільки невідомих аквалангістів, що збираються не лише милуватися потонулими кораблями, оминає інспекцію археологічного нагляду при Департаменті охорони підводного спадку, й не проходить обов’язкову реєстрацію занурень. А до неї ж прикладається інструктаж про те, як слід поводитися з предметами, що становлять археологічну й історичну цінність. За цим завжди слідкує під водою дайв-гід.

Та “дикуни з ластами” послугуються платною допомогою нерозбірливих у засобах кримчан, очочих враз збагатитися промислом антикваріату чи вибухівки. Потрошители потонулих кораблів діють у всіх регіонах Криму, і наслідки таких “екскурсій” свідчать: їх цікавить археологічний спадок і боеприпаси.

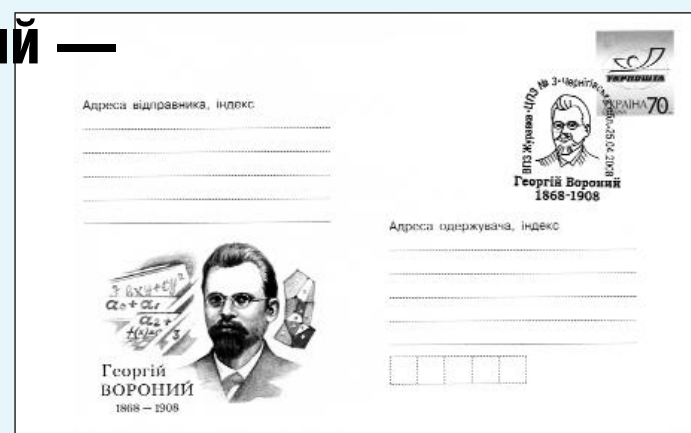
Треба негайно ставити надійну перепону сучасним піратам, адже на очах зникає те, що пролежало на дні віками. Якщо безконтрольне занурювання до підводних об’єктів допустити далі, то постанемо перед загрозю зникнення предметів старовини на незначних глибинах на всьому Кримському узбережжі, яке може стати нецікавим не лише нашим, а й іноземним туристам. Закони, що дозволяють карати кримінальних любителів швидкого заробітку на підводних скарбах, в Україні є. Треба, щоб вони нарешті запрацювали.

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Георгій Вороний — геній математики з українським серцем

НАШІ ГРАВЕРИ, ЇХНІ МАНДОЛІНИ

У рамках Тижнів німецької культури в Україні у Національному художньому музеї України експонують виставку барокової графіки з Дрезденського Кабінету гравюр. Кабінет гравюр — музей Дрезденських Державних зібрань мистецтва, що складаються з одинадцяти художньо- і культурно-історичних, художньо-ремісничих і природознавчих музеїв. Їхні колекції починалися зібраннями саксонських курфюрстів XVI століття. У Кабінеті гравюр зібрано нині 515 000 творів двадцяти тисяч митців. Це рисунки, друкована графіка, фотографія.

Валентина ДАВИДЕНКО
Фото Олесь ДМИТРЕНКА

Венеціанська ведута від vedere — бачити, себто, якщо немає тераси чи просторого балкона для милування краєвидами, втішено усміхніться перед цими старими графічними аркушами. Адже витворена у найточніших деталях картина ведута представить вам італійське село на пагорбі з волами, які тягнуть віз із бочкою, або краєвид Падуги чи портик із ліхтарем.

Аромат епохи настояний на запаху пінії, золотой куряви услід колесам, жартівливий фантазії венеційських митців. Бездоганно точно відтворюють величну колону чи античні руїни з фонтаном і... впишуть їх у пейзаж гірського села, де вранці на всі гори співають півні, а заклопотаним виноробам і діла немає до тієї антики, як і сеньйори в капелюшку, яка подорожує не в м'якому ресорному екіпажі, а на звичайному возі, ніби майстрували його наші предки з Хлипнівки. Ці милі жанрові сценки, де вдосталь вишуканої естетики архітектури та пейзажу, але є ще й неглибока радість життя (вкрай потрібна, живуча радість — щоб вижити) — за-

ряджають енергією. І спонукають до примирення “з обставинами, які склалися...” Аякже! Ті пралі, що полощуть шмаття в гірській холодній воді, чи волоцюги-пьяки біля руїн так само милостиво прийняті в ріку життя, як і дощі чи геніальні живописці. Всім надано місце і час перебування в пейзажі якогось століття.

Уранці вклонитися небесам і подякувати за сир і вино на столі, витирати піт із чола, гаруючи коло свого воза чи граверного верстата, творити, базарувати, слухати мандоліну, доки синій вечоровий оксамит не вколісає гори. Нехитра філософія, а в наш час кажемо: рутинна. Але як казково, в сонячному суспокої цей ритм життя й епоха вималювані венеціанцями! Уявити б, що Антоніо Каналетто чи його не менш відомому племіннику Бернардо Беллотто, який згодом узяв прізвисько свого дядька, замовили зобразити наш день сьогоднішній. Мабуть, переадресували б замов-

лення Джованні Батісту Піранезі, який творив фантастичні видіння підземних буцегарень “Invenzioni carric. di carcere”. Але ж то були вигадані страхиття, і вони можуть лише веселити щиросердих і працюючих італійців, звиклих до свого смаковитого життя, насиченого

південними кольорами і темпераментом контрастів.

Мистецтво ведутного малярства, втрапивши на початку вісімнадцятого століття до Дрездена, Відня, Мюнхена та Варшави, розширює і географію зображуваних місцин. Молодший Каналетто створив великоформатні гравюри з краєвидами Дрездена і Саксонської Швейцарії, після чого дрезденці схильні вважати своє місто тієї епохи спорідненим, а то й схожим на Флоренцію чи Венецію.

Нинішня ж виставка у Києві цієї безцінної колекції стала можливою, бо ще п'ятдесят років тому Дрезденському Кабінету гравюр було повернуто найбільшу частину фондів, які у роки Другої світової війни перевезли до Радянського

Союзу. Частина з них була в Києві.

На презентації барокової графіки я запитала директора Дрезденського Кабінету гравюр Вольфганга Холлера, чи відомі йому імена сучасних українських графіків, чиї роботи цінують у Західній Європі, адже там ця техніка вже майже втрачена. Він відповів, що мав щастя познайомитися з творчістю українських митців і цілком поділяє думку про те, що у нас збережена і розвиває традиції графічна школа, чого, на жаль, немає в Європі.

Хотілося пишати, хвалити свій час і мистецький простір і не вдаватися в такі деталі, що є у нас майстри, здатні створити свої ведути, та бракує об'єктів зображення: старовинної архітектури, уцілілих від вирубок гаїв і веселої пісеньки селянина на тлі цього краєвиду.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Валентина ДАВИДЕНКО

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ мови
Святослав МІЗЕРНЮК
279-39-55

Відділ просвітницької роботи

Надія КИР'ЯН
270-55-57

Відділ коректури
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор

Ніна ГНАТЮК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301240
Наклад — 20000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 3,94 грн.
на 3 місяці — 11,32 грн.
на 6 місяців — 21,64 грн.

